

BOK!RKE!LKÄSSAR

”VI PACKAR MÄNGDER MED BÖCKER,
KANELGIFFLAR, SAFT OCH KÖR UT”

En rapport om läsfrämjande insatser hos folkbiblioteken i sex län/regioner

Projektet har genomförts med stöd av Kulturrådet.
Om du vill beställa fler exemplar av denna rapport, kontakta broschyrbeställningen
telefon 035-16 43 43 eller beställ via www.regionhalland.se/broschyrrer/regionbiblioteket.
Där kan du också ladda ner den som en pdf.

Text och innehåll: Catarina Schmidt

Omslagsfoto: Länsbibliotek Jönköping

Produktion och form: Kultur i Halland

Tryck: Danagård LiTHO AB, februari 2015

ISBN: 978-91-980640-5-6

© 2015 Regionbibliotek Halland

”VI PACKAR MÄNGDER MED BÖCKER, KANELGIFFLAR, SAFT OCH KÖR UT”

En rapport om läsfrämjande insatser hos folkbiblioteken i sex län/regioner

Catarina Schmidt

Innehåll

Inledning	6
Folkbibliotekens framväxt och nutida roll	8
Orosmoln och försämrade resultat	9
Vad är det då som ska främjas?	10
Ett förändrat språk – text och medielandskap	11
Folkbibliotekens läsfrämjande uppdrag	12
Rapportens sammanhang	14
Disposition	15
Teoretiska perspektiv	16
Läs- och skrivförmågor i samspel	16
Att läsa mellan raderna	16
Perspektivet literacy	17
Repertoarer som stödjer literacy	18
Perspektiv på bildning	19
Förklaringsmodeller för läsfrämjande	20
Understödjande av förmågor	20
En social praktik	21
Bildning: tolkningens och dialogens väg	21
Mimesis	21
Förklaringsmodeller för läsfrämjande, sammanfattning	21
Syfte och frågeställningar	22
Genomförande, tillvägagångssätt och bearbetning	23
Valet av och utformandet av en enkät	23
Förstudiens empiriska material	24
Bearbetning och analys	24
Trovärdighet och etiska aspekter	25
Resultat	26
Informera, upplysa och främja	26
Lärare och bibliotekarier	27
Föräldramöten	27
Visning av biblioteket	28
Boken kommer och e-böcker	28
Lättläst och talböcker i relation till funktionshinder	28
Nyblivna föräldrar och deras barn	29
6-åringar och nyblivna pensionärer	29
Läsfrämjande som information och upplysning	30
Uppmana, utmana	31

Läsfrämjande som uppmaning och utmaning	31
Presentera och samtala	31
Barn 6-12 år	32
Unga – 12 år och uppåt	33
Vuxna	34
Boktips på andra sätt	35
Läsfrämjande som presentation och samtal	35
Dela en berättelse	36
Sagostunden	36
Högläsning	37
Bokcirklar	37
Läsfrämjande – att dela en berättelse	38
Möta författaren	39
Läsfrämjande – att möta en författare	39
Etablera tillgång	40
Barn under 5 år	40
Barn och unga	40
Läsfrämjande – etablera tillgång	41
Eget berättande/skapande	42
Läsfrämjande – eget berättande	43
Tillgång och process	43
Läsfrämjande som process	44
Övrigt	45
Angivna skäl för insatserna	46
Lagar, planer och riktlinjer	46
Kompetensutveckling	46
Utvärderingar/tidigare forskning	47
Upplevt behov eller brist	47
Slutsatser och möjligheter	48
Läsfrämjande – ett komplext uppdrag	48
Blanda målgrupper och skapa möten	49
Resurser – hur använda på bästa sätt?	49
Tillgång – och bearbetning	49
Vad måste fokuseras och prioriteras?	50
Med stöd i forskning	50
Vikten av kritisk textgranskning	50
Litteraturförteckning	52
Bilaga 1: Projektfakta	54
Bilaga 2: Informationsbrev	55
Bilaga 3: Enkätens instruktion samt frågeställningar	56

Inledning

Folkbiblioteken i Sverige har i uppgift att verka läsfrämjande. Vad innebär det då att främja läsning och vilka slags läsfrämjande insatser genomför folkbiblioteken? Föreliggande rapport fokuserar denna fråga. Vad läsfrämjande är, bör eller skulle kunna vara, går att söka svar efter i dokument som specifikt anger och beskriver folkbibliotekens uppdrag. Barns och ungas liksom medborgares läs- och skrivförmåga är något som länge setts som en avgörande förutsättning för deltagande och demokrati i vårt samhälle. Idag ställs krav på medborgare att kunna använda, förstå och kritiskt kunna granska texter inom en rad sammanhang. Sverige är vidare ett av de länder i västvärlden där en majoritet av invånarna har tillgång till datorer och internet, vilket ställer krav på medborgare att kunna hantera samtida informationsteknik. Att kunna koda av, funktionellt använda, förstå och kritiskt kunna granska texter, från olika medier och genrer, ses idag som avgörande inom en rad olika sammanhang och inte minst inom utbildning på olika nivåer. Det går därför att söka svar på vad läsförmåga innebär, liksom vad det innebär att främja läsning, i olika slags dokument och riktlinjer också utanför folkbibliotekens domäner och sammanhang.

Genom att ta avstamp i dokument som beskriver folkbibliotekens uppdrag, men också riktlinjer, policydokument och teorier som beskriver vad läsförmåga är i dagens textindränkta samhälle, analyseras i denna rapport genomförda läsfrämjande insatser mellan 2011-2013 hos folkbibliotek i sex län och regioner i södra Sverige: Region Halland, Blekinge län, Kronobergs län, Region Skåne, Jönköpings län och Kalmar län. Föreliggande rapport utgör en förstudie, där ett första steg tas mot en kartläggning av folkbibliotekens läsfrämjande insatser och indikerar att en fortsättning, i form av en ny studie eller utvecklingsarbete, kan följa som ytterligare analyserar dessa insatser. I denna förstudie används genomgående ett vidgat textbegrepp, vilket betyder att texter kan vara skriftliga, visuella, talade, auditiva och/eller baseras på samtida informationsteknik. Det som är gemensamt för texter, där dessa nämnda uttrycksformer ofta samspelar, är att de uttrycker längre tankar och bär på ett längre innehåll, något som bärs upp av någon slags berättelsestruktur eller struktur för information. Texter kan då exempelvis vara fack- och skönlitteratur, film, teater eller återfinnas på olika webbsidor.

Förstudien har tagits fram som ett samarbete mellan de regionala biblioteksverksamheterna i Blekinge, Kronoberg, Kalmar län, Skåne, Jönköping och Halland. Den har genomförts med hjälp av bidrag från Kulturrådet. Vi hoppas skriften ska leda till diskussioner och samtal ute på biblioteken samt ligga som grund för olika prioriteringar och beslut.

Christer Bergqvist
Regionbibliotekarie

Katinka Borg
Länsbibliotekschef

Kristina Elding
Funktionsansvarig för regional biblioteksverksamhet

Maria Ehrenberg
Regionbibliotekarie i Halland

Kristina Hedberg
Regionbibliotekarie i Blekinge och Kronoberg

Folkbibliotekens framväxt och nutida roll

Möjligheten för medborgare att få tillgång till böcker utan kostnad utgör en grundbult för folkbibliotekens verksamhet. Joacim Hansson (2012) lyfter fram hur det råder viss oenighet om när och var de första folkbiblioteken uppträder i Sverige. Om man med folkbibliotek menar en reguljär biblioteksverksamhet med syftet att sprida litteratur till en bredare massa kan man, enligt Hansson, gå tillbaka till kyrkliga initiativ i början av 1700-talet. Kyrkans biblioteksverksamhet liksom de första sockenbiblioteken, som startades i anslutning till Folkskolestadgan 1842, ledde till att fler medborgare fick tillgång till ett visst urval av litteratur. Denna litteratur var, skriver Hansson, ”enkel, religiöst färgad och sedligt uppbygglig” (2012, s. 36). Under senare hälften av 1800-talet och början av 1900-talet växte det fram alternativa biblioteksverksamheter tätt knutna till folkbildningsrörelsen¹. Stockholms arbetarbibliotek öppnades exempelvis 1892 och vidare in på början av 1900-talet gick Godtemplarorden i bräschen för att bygga upp sina egna bibliotek (Gustavsson, 1991). Folkrorelsernas urval av litteratur bidrog, enligt Hansson, till ”en mer identitetsskapande verksamhet än vad kyrkan förmådde göra med sina sockenbibliotek” (2012, s. 36). I arbetarbiblioteken stod, istället för religiös uppbyggelselitteratur, litteratur om ekonomi och samhällsfrågor i centrum (Ibid.). I de sockenbibliotek och bibliotek i anslutning till folkskolor, som fanns före och jämsides med folkbildningsrörelsen, var urvalet av litteraturen mer begränsat genom att kyrkan och senare folkskolan satte upp villkor för så kallad god och lämplig litteratur. Här fanns, i motsats till de folkbibliotek som var knutna till folkbildningsrörelsen, ett mer snävt ideal om den rätta och goda litteraturen, det vill säga en slags kanon.

Folkbildningsrörelsens tillgång till bibliotek med böcker utifrån en bred textrepertoar hänger ihop med organiserandet av studiecirkel. ”En grundläggande idé med studiecirkeln var”, skriver Bernt Gustavsson (1991), ”att deltagarna *själva* i biblioteket *aktivt* söker den kunskap de behöver” (s. 162). Det handlade alltså om det aktiva sökande, men också om den kunskap deltagaren själv ansåg sig behöva. I den nuvarande bibliotekslagen (2013: 801) finns tan-

karna om tillgång och om biblioteket som en central plats för bildning, i enlighet med de första studiecirkelarna under folkbildningsrörelsen, kvar:

Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla.

(bibliotekslagen, 2013: 801 § 9)

Biblioteken har, genom sin tillgång av litteratur, kunskap och information, historiskt setts som institutioner vilka möjliggör bildning och så är det alltså även i dag. Grunden till detta är, i sin tur, tankar om medborgares aktiva kunskapssökande, yttrandefrihet och deltagande i ett demokratiskt samhälle. Folkbiblioteken har, enligt den nuvarande bibliotekslagen, i uppdrag att verka för samhällets demokratiska utveckling. För att möjliggöra kunskapsförmedling, fri åsiktsbildning och demokratisk utveckling är tillgängligheten till bibliotek och biblioteken för alla medborgare avgörande. I bibliotekslagen uttrycks det att folkbiblioteken ska vara tillgängliga för alla, lånen ska vara avgiftsfria och det exemplifieras vidare att folkbiblioteken ska vara anpassade till användarnas behov samt att utbudet, i form av medier och tjänster, ska vara allsidigt och präglas av kvalitet (Ibid.).

Vidare poängteras att särskild uppmärksamhet ska ägnas åt det som benämns prioriterade grupper, vilka anges vara personer med funktionsnedsättning, nationella minoriteter och personer med annat modersmål än svenska (Ibid. § 4). Tillgänglighet för dessa personer kan då innebära att de, utifrån sina behov, erbjuds tekniska hjälpmedel, lättläst litteratur, litteratur på något annat språk än svenska och/eller specifikt på något av de nationella minoritetsspråken² (Ibid. § 5). I folkbibliotekens uppdrag ligger även att ägna barn och ungdomar särskild uppmärksamhet med syftet att ”främja deras språkutveckling och stimulera till läsning, bland annat genom att erbjuda litteratur utifrån deras behov och förutsätt-

1) Folkbildningsrörelsen bestod av arbetarrörelsen, frikyrkorörelsen och nykterhetsrörelsen.

2) De nationella minoritetsspråken i Sverige är finska, jiddisch, meänkieli, romani chib, samiska samt det svenska teckenspråket (språklagen, 2009).

ningar” (Ibid. § 8). Tanken om tillgång gäller sammantaget läsning, litteratur och informationsteknik. Folkbibliotekens verksamhet ska, enligt bibliotekslagen, särskilt främja läsning och tillgång till litteratur samt öka kunskapen om hur digital informationsteknik kan användas.

I Unescos folkbiblioteks- och skolbiblioteksmanifest³⁾ (Svenska Unescorådet, 2006), vilket har formen av en deklARATION och inte är tvingande, stärks återigen bilden av folkbiblioteken som lokala och offentliga mötesplatser, vilka ska ge tillgång till litteratur och medier samt främja läsning. I manifestet framkommer tydligt kopplingen till FN:s förklaring om de mänskliga rättigheterna liksom FN:s konvention om barns rättigheter genom betoningen av att folkbiblioteken är till för alla, oberoende ålder, ras, kön, religion, nationalitet, språk eller samhällsklass (Ibid. s. 9). Det betonas i manifestet att folkbibliotekens huvuduppgifter är att verka för läskunnighet, information, utbildning och kultur, vilket ska åstadkommas genom personlig utveckling och självstudier tillsammans med formell utbildning. Konstnärliga uttrycksformer, muntlig berättartradition och kulturell mångfald lyfts också fram som vägar mot dessa huvuduppgifters förverkligande. Folkbiblioteken ska, enligt manifestet, skapa och stärka läsvanor hos barn från tidig ålder och också stimulera barns och ungas fantasi och kreativitet. Genom folkbiblioteken ska medborgarna garanteras tillgång till samhällsinformation och informationstjänster och det anges också att de ska verka för att främja kunskap om kulturarvet samt vetenskaplig forskning. I folkbibliotekens uppgifter ingår också, enligt samma manifest, att underlätta användandet av informationsteknik liksom att förbättra kunskaperna om detta användande.

Med bakgrund i den nuvarande bibliotekslagen och Unescos biblioteksmanifest står det klart att en av folkbibliotekens huvuduppgifter är att främja läsning och tillgång till olika slags medier, där skön- och facklitteratur återfinns tillsammans med annan slags digital information. De senaste åren har barns och ungas läsförståelse kommit att debatteras alltmer in-

tensivt. Området har fått stor uppmärksamhet, inte minst genom att statistiska resultat sedan 2000-talet visar på en nedåtgående tendens (Skolverket, 2007, 2010, 2012, 2013). Behovet av läsfrämjande insatser har därmed förstärkts på grund av en oro kring framförallt barns och ungas läsförmåga. Dessa oroande tendenser kan därför sägas rama in och förstärka folkbibliotekens uppdrag kring läsfrämjande i vår omedelbara samtid.

Orosmoln och försämrade resultat

År 2011 beslutade Sveriges regering att ge en kommitté i uppdrag att analysera litteraturens ställning och identifiera utvecklingstendenser inom litteraturområdet (Prop. 2013/14:3). Ett år senare resulterade detta i litteraturutredningen *Läsandets kultur* (SOU 2012:65). Litteraturutredningen framhåller att litteraturens ställning på många sätt är god i dagens Sverige, men betonar samtidigt att det finns ett antal aspekter som oroar.

Det som litteraturutredningen främst framhåller som oroande är att barns och ungas läsfärdighet och läsvanor, enligt olika studier och mätningar, försämrats och då särskilt sedan år 2000 (Skolverket, 2007, 2012, 2013). Barns och ungas läsförmåga har under en längre tid varit i fokus genom de internationella undersökningarna PISA⁴⁾ (Programme for International Student Assessment) och PIRLS⁵⁾ (Progress in International Reading Literacy Study). PISA 2009 visar att var femte elev i årskurs nio inte har tillgång till de skriftspråkliga resurser som gör det möjligt att tolka och förstå skriven text i olika genrer och medier (Skolverket, 2010a). PIRLS-undersökningen från år 2006 belyser hur alltför många elever i årskurs fyra inte har de resurser som krävs för mer komplexa uppgifter som att läsa och förstå, göra analyser och jämförelser och kunna dra slutsatser (Skolverket, 2007b). Såväl PISA som PIRLS indikerar vidare att fler pojkar än flickor är i denna situation liksom fler barn med det som beskrivs som utländsk bakgrund⁶⁾ (Skolverket, 2010a, 2007).

3) Folkbiblioteksmanifestet har utvecklats i samarbete med Unesco och IFLA (International Federation of Library Associations) och finns översatt till fler än 20 språk. Den tredje och senaste revideringen antogs av Unesco 1994. 1999 tillkom ett skolbiblioteksmanifest, också det utvecklat i samarbete med IFLA.

4) PISA-undersökningen har sedan 2000 genomförts vart tredje år på uppdrag av OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development) och mäter 15-åriga elevers förmågor och attityder till matematik, naturvetenskap och läsning.

5) PIRLS-undersökningen genomförs av IEA (International Association for the Evaluation of Educational Achievement) sedan 2001 vart femte år och mäter läsförmågan hos elever som går i fjärde klass.

6) Utländsk bakgrund definieras utifrån att en eller båda föräldrarna fötts utomlands.

År 2011 genomfördes ytterligare en PIRLS-undersökning där Sverige deltog. Enligt Skolverkets rapport håller den nedåtgående tendensen i sig och resultatet har försämrats ytterligare något sedan 2006 (Skolverket, 2012). Fortfarande ligger dock Sveriges tioårningar över genomsnittet bland de deltagande länderna från EU/OECD. Den fortsatta nedåtgående tendensen beror, enligt samma rapport, främst på att eleverna når lägre nivåer när det gäller att läsa och förstå faktatexter. Det framgår att färre elever läser på de högsta nivåerna medan fler läser på de medelgoda och grundläggande nivåerna jämfört med tidigare genomförda PIRLS-undersökningar (Ibid.). Resultatet visar fortfarande att fler flickor än pojkar läser på så kallade höga nivåer, men flickornas resultat har, enligt rapporten, totalt sett försämrats mer än pojkarnas.

På senare år har Sverige även deltagit i den internationella undersökningen PIAAC (The Programme for the International Assessment of Adult Competencies)⁷⁾, som bland annat fokuserar vuxnas läsförmåga och förmåga till problemlösning genom informationssökning och modern informationsteknik i vardags- och arbetsliv (Regeringskansliet, 2014). PIAAC 2012 och 2013 visar att det är stora skillnader mellan utrikes och inrikes födda i Sverige samtidigt som det finns mycket stora skillnader mellan utrikes födda gällande läsförmåga (Statistiska centralbyrån, 2014). Enligt statistik från Statistiska centralbyrån, baserad på PIAAC 2012 och 2013, är det i Sverige 13 % av befolkningen som ligger på de lägsta nivåerna i sin läsförståelse, vilket då innebär att man endast kan utföra enkla läsuppgifter. Enligt PIAAC medför en sådan låg läskunnighet att denna grupp av vuxna ofta har svårt att klara av kraven i samhället och i arbetslivet, vilket får konsekvensen att även andra kompetenser och förmågor, som räkning och problemlösning, försämrats (Ibid.).

I litteraturutredningen framhålls de fortsatt stora skillnaderna i läsvanor mellan olika socioekonomiska grupper i befolkningen och det betonas att det krävs åtgärder för att ”stärka främst ungas läsfärdighet och deras motivation och lust att läsa” (SOU 2012:65, s. 13). Som framgått baserar litteraturutredningen sina slutsatser bland annat på de nedåtgående resultat som PISA och PIRLS visar. Vad är det då

för läsförmåga som dessa studier säger sig mäta och undersöka och som framhålls som helt avgörande för nationer i Europa och västvärlden att främja?

Vad är det då som ska främjas?

På nationell nivå, men även inom Europa och globalt, finns idag flera så kallade policytexter som beskriver de förmågor och kompetenser som man menar är nödvändiga för alla medborgare att utveckla med syftet att främja ekonomisk tillväxt och nationell konkurrensförmåga. Den ekonomiska sammanslutningen OECD, som ansvarar för PISA-undersökningen, använder begreppet literacy som ett överordnat begrepp när det gäller de kompetenser och förmågor som, enligt den, krävs för att som medborgare fungera i ett modernt samhälle. Gällande läsning definieras dessa på följande sätt i PISA:

En individs förmåga att förstå, använda och reflektera över och engagera sig i texter för att uppnå sina egna mål, utveckla sina egna kunskaper och sin potential och för att delta i samhället. Utöver avkodning och yttlig förståelse, inbegriper läsning tolkning och reflektion samt förmåga att använda läsning för att uppnå sina mål i livet. (Skolverket, 2013, s. 18)

Det som PISA sammantaget prövar är 15-åriga elevers förmåga att söka och hämta information från texter, att sammanföra och tolka texter samt att reflektera och utvärdera texter (Skolverket, 2013). För att analysera och bedöma detta används i PISA detaljerade kriterier för totalt sju nivåer av läsförmåga (literacy). Dessa nivåer sträcker sig från att hitta information som har en framträdande och tydlig placering i en kort och syntaktiskt enkel text, till att kunna dra flera slutsatser, göra flera jämförelser, hitta flera motsatser, kunna skapa abstrakta kategorier för sina tolkningar samt exempelvis kunna formulera hypoteser som är reflekterande och/eller utvärderande (Ibid.).

Ramverket för PIRLS-undersökningen, som mäter elevers läsförmåga i årskurs 4, utgår också det från ett brett synsätt av vad läsförmåga innebär där två

7) PIAAC-undersökningen genomfördes för första gången 2012 på uppdrag av OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development) och mäter vuxnas förmåga, i åldern 16-65 år, att tillgodogöra och använda sig av skriftlig och matematisk information i sin vardag.

huvudperspektiv framkommer (Skolverket, 2012). Det ena perspektivet fokuserar läsarens förmåga att kunna läsa av och förstå en text liksom det som påverkar läsarens intresse för läsande. Det andra perspektivet fokuserar olika syften med läsningen samt de möjligheter som olika sammanhang för läsande ger. PIRLS använder, precis som PISA, begreppet *literacy*, men lägger till ordet *reading*. *Reading literacy* anges inkludera förmågan att förstå och använda de skriftspråkliga former som krävs av samhället, eller som värderas av individen, samt förmågan att reflektera över det lästa (Skolverket, 2012). PIRLS lyfter vidare fram tre aspekter på denna läsförmåga (*reading literacy*): förståelseprocesser, syften med läsning samt läsvanor och inställning till läsning. De kriterier som anges för de så kallade förståelseprocesserna inkluderar att uppmärksamma och återge information, dra enkla slutsatser, tolka och integrera idéer och information samt granska och värdera innehåll, språk och textelement. Att återge information och dra enkla slutsatser beskrivs som textbaserade uppgifter där viss information finns explicit uttryckt i texten. De tolkande och värderande uppgifterna kräver istället förmågor som innebär att läsa mellan raderna och göra egna tolkningar.

I PIAAC mäts vad som kan beskrivas som faktiska färdigheter gällande läsning samt hanterandet av samtida informationsteknik. Exempel på uppgifter gällande läsning är att kunna göra en sökning på ett biblioteks webbplats och finna namnet på författaren till en viss bok (Statistiska centralbyrån, 2014). Exempel på uppgifter gällande problemlösning är att i ett kalkylblad kunna identifiera medlemmar i en förening utifrån två villkor och att sedan kunna skicka den informationen med e-post (Ibid.).

Som framkommit används i PISA och PIRLS begreppet *literacy*, vilket längre fram i rapporten kommer att förklaras i relation till tidigare forskning som utgår från just detta begrepp. I sådan forskning blir begreppets innebörd delvis något annat än det som framhålls i PISA och PIRLS. Samtidigt är det också tydligt att PISA och PIRLS, och då indirekt sammanlutningar som OECD och IEA, har tagit intryck av just forskning kring *literacy*. En skillnad som framkommer är att sammanslutningar som OECD ser *literacy* som nödvändigt utifrån andra utgångspunkter än individens eget kunskapssökande och/eller

självförverkligande. Istället framstår *literacy*, inom OECD och IEA, som nödvändigt utifrån ekonomiska aspekter som en nations konkurrensförmåga och individens anställningsbarhet.

Gustavsson (2009) beskriver hur, grovt sett, den humanistiska motiveringen till utbildning var stark fram till andra världskriget. Den humanistiska motiveringen innebär att människor ges möjlighet att växa genom kunskap, genom att bilda sig. Den andra grundläggande motiveringen för utbildning, enligt Gustavsson, är den demokratiska, något som blev ytterst aktuellt efter andra världskrigets erfarenheter av diktatur, förtryck och våldsamma övergrepp. Den tredje motiveringen för utbildning blir då den ekonomiska motiveringen, vilket innebär att utbildningens främsta funktion är att åstadkomma ekonomisk tillväxt (Ibid.). Samtidigt som det framkommer olika beskrivningar och förklaringsmodeller kring de läs- och skrivförmågor som medborgare idag behöver, liksom olika motiveringar kring varför dessa förmågor ska främjas, ökar komplexiteten kring folkbibliotekens läsfrämjande uppdrag när man sätter in det i dagens text- och medielandskap som, i sin tur, präglas av språklig mångfald.

Ett förändrat språk- text och medielandskap

De flesta människor i världen använder minst två språk och ofta fler i sin vardag och allt fler länder kan beskrivas som flerspråkiga (Auer & Wei, 2007). Sverige är ett av dessa flerspråkiga länder, vilket innebär att allt fler medborgare har andra språkliga kunskaper och erfarenheter än den enbart enspråkiga svenska. Ofta anges globalisering och ökad migration som förklaringar till ökad språklig mångfald, men det finns också en ökad medvetenhet om det egna språkets betydelse. Allt fler länder har mer än ett officiellt språk, nationellt eller regionalt, och allt fler människor tillbringar olika delar av sina liv i sammanhang där de har behov av och använder flera språk. Den språkliga mångfald, som idag präglar Sverige, står för en heterogenitet och en komplexitet, något som också gäller den mångfald av texter som omger oss och präglar vår vardag.

Texter i vår tid är inte desamma som för några decennier sedan. De böcker, tidningar och upp-

slagsböcker som varit så självklara förut, men också fotografiet, radion och filmen, har i vår tid fått konkurrens av tekniker och medier som applikationer på mobilen, olika webbsidor och sociala medier via internet där skrift utgör en viktig del. Skriften är också en förutsättning för det nätverkssamhälle som utvecklats och vidareutvecklas i vår samtid. Digital informationsteknik innebär ett mer tekniskt avancerat användande av metoder för kommunikation i jämförelse med boken. Genom de texter som medborgare möter på skärmar ställs det fortfarande, och kanske än mer, krav på att kunna avkoda, förstå och kritiskt granska och analysera den information som de möter där.

Digitala texter är ofta uppbyggda av flera modaliteter, de är multimodala. Den visuella informationen kan bestå av fotografier, tecknade bilder, grafisk information och animerade rörliga bilder medan de auditiva delarna kan bestå av både tal och musik. Kristina Danielsson (2013) förklarar att begreppet multimodalitet syftar på ”en text där flera olika framställningsformer, eller *modaliteter*, tillsammans skapar en helhet” (s. 69). Exempel på multimodala texter, som exempelvis barn och unga i hög grad möter, kan då återfinnas i bilderböcker, serietidningar, filmer, sociala medier och olika datorspel. Varje medborgare, oavsett ålder, behöver idag kunna använda samtida informationstekniker för en mängd olika syften och i olika sammanhang. Multimodala texter på skärmar har ofta länkar i olika riktningar i form av exempelvis bilder, animationer eller skrift, vilket innebär att läsaren måste navigera, överblicka och söka sin egen väg. Det innebär s.k. hypertextläsning där läsaren klickar på olika länkar och på så sätt hittar sin väg genom stoffet av information (Kulbrandstad, 2006).

Ytterligare en dimension av samtida medier är vår egen ökade rörlighet och flexibilitet när vi nu överallt, genom s.k. smarta mobiltelefoner och olika läs- och surfplattor, har tillgång till och kan få tillgång till texter, liksom sända ut texter utan begränsning i tid och rum. Genom digital teknik kan dessutom skriven text förflyttas med en hastighet som förut inte varit möjligt. Lokala texter kan nå ut till en ny lokalitet och/eller ett globalt sammanhang. Ulla Carlsson (2010) beskriver detta fenomen som att ”skiljelinjen mellan privat och offentligt suddas ut” (s. 9).

Barns och ungas textanvändande, liksom många vuxnas, sker idag i hög grad framför skärmar. I en rapport från Medierådet framgår att internetanvändningen bland barn är hög och nu omfattar nästan alla 9-12-åringar (Medierådet, 2010). Det är dock värt att beakta att 5 % av barnen i den sistnämnda undersökningen uppger att de inte använder internet på sin fritid. Barn i åldersgruppen 9-14 år spelar datorspel i genomsnitt 64 minuter per dag (Ibid.). Medierådets senaste undersökning visar vidare att den tid som både pojkar och flickor i åldersgruppen 9-14 år lägger på läsning är i genomsnitt 37 minuter per dag. Det är tydligt att boken som medium fått konkurrens av digitala medier. Samtidigt är det barn och unga mellan 9-14 som, jämfört med andra åldersgrupper bland Sveriges befolkning, läser mest böcker (Mediebarometern, 2012). Bland flickor mellan 9-17 år läser, enligt PIRLS 2011, 60 % av dem böcker en genomsnittlig dag medan motsvarande siffra för pojkar i samma åldersgrupp är 45 % (Skolverket, 2012). Vidare anger fyra femtedelar av de svenska eleverna i PIRLS 2011 att de tycker om att läsa i viss mån, vilket är en något mindre andel jämfört med genomsnittet i OECD. Samma rapport uppger vidare att inställningen till läsning har försämrats i negativ riktning med tio procent sedan 2001 (se Skolverket, 2012, s. 7).

Den åldersgrupp som läser minst böcker, enligt Mediebarometern 2012 (2013), är unga vuxna, 20-24 år. Över 40 % av 25 till 65-åringar anges läsa skönlitteratur en genomsnittlig dag 2010 (SOU 2012:65). Med referens till SOM-institutets mätningar framhåller litteraturutredningen att utbildningsnivån har stor betydelse för hur benägen en individ är att läsa böcker, en skillnad som enligt samma källa inte har förändrats i någon större utsträckning de senaste 20 åren (Ibid.).

Folkbibliotekens läsfrämjande uppdrag

Tillbaka till folkbibliotekens läsfrämjande uppdrag föreslås i litteraturutredningen att olika insatser för läsfrämjande och litteratur bör vara en del i de kulturplaner som tas fram inom ramen för kultur-samverkansmodellen och att statliga medel för detta syfte ska fördelas till landstingen (SOU 2012:65). I och med litteraturutredningens förslag kring folkbibliotekens ansvar för att verka läsfrämjande, och de

åtgärder som sedan följt i enlighet med detta förslag, har uppdraget kring att planera, genomföra, ansvara för och följa upp läsfrämjande insatser än mer förstärkts. Statens Kulturråd har, i enlighet med litteraturutredningens förslag, fått ett särskilt uppdrag av regeringen att ta fram ett nationellt handlingsprogram för läsfrämjande utanför skolan. I uppdraget kring läsfrämjande insatser nationellt är Skolverket, Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) och folkbildningens aktörer utpekade som viktiga samverkansparter där också Kungliga Biblioteket (KB) utgör en viktig part. Folkbiblioteken, tillsammans med skolbibliotek och regionala biblioteksverksamheter, har i detta läsfrämjande arbete en central roll.

Det står vidare klart att flera professioner möts i detta läsfrämjande uppdrag. Ett sådant exempel är de personalgrupper som arbetar på och i anslutning till skolbibliotek. Litteraturutredningen framhåller att olika personalkategorier på offentliga, statliga och kommunala verksamheter som bibliotek, skolor, vårdcentraler och sjukhus har ett gemensamt uppdrag när det gäller att främja språkutveckling och läsning hos barn och unga samt stödja föräldrar i deras roll kring detsamma. Samma sak gäller då även läsfrämjande insatser hos studieförbund, folkrörelser och exempelvis idrottsrörelser.

Sammantaget finns det i bibliotekslagen och Unescos folkbiblioteksmanifest tydliga demokratiska anspråk där litteratur och kultur ses som viktiga konst- och uttrycksformer och där kunskapsinhämtning och lärande genom folkbibliotekens samlade utbud, utgör en huvuduppgift. Tillgången till och kunskap kring användande av informationsteknik betonas liksom främjandet av läskunnighet och goda läsvanor. Ett annat sätt att sammanfatta bibliotekslagen och Unescos manifest är att villkor och möjligheter för utbildning och kultur ses som avhängiga av varandra och att folkbibliotekens roll som offentliga och demokratiska mötesplatser gällande dessa två områden är av stor vikt i vårt samhälle.

Hansson (2012) lyfter i en essä över folkbibliotekets roll i lokalsamhället fram ideal om individuell och kollektiv bildning, vilket han menar kan förverkligas i den kulturella och stimulerande miljö som just ett folkbibliotek kan erbjuda. Hansson (2012) anser att folkbibliotekens uppdrag idag kan kopplas till bildning och lärande, men menar också att ”vi

idag kan se en rörelse från en traditionellt folkbildande roll till en allt större integrering i den formella utbildningssfären” (s. 27). Hansson framhåller hur folkbiblioteken idag kan ses som kulturinstitutioner med ”förutom böcker, tidskrifter, filmer och musik, också konserter, utställningar och debatter” (Ibid.). Även Angela Zetterlund (1997) framhåller hur folkbibliotekens roll ligger i det komplexa uppdraget att förena folkbildning och utbildning:

Det är i framtidens kunskapssamhälle, då information och informationsteknik ska bli var mans egendom som folkbildningen tycks få nytt liv inom biblioteksvärlden. Då gäller det även för biblioteken dels att bistå med materiella resurser, men även att tillgängliggöra ett sådant medieutbud som möjliggör ett fritt och gränslöst informationssökande för den enskilde och garantera informationssvaga grupper särskilt stöd. I framtiden delas folkbildningsmålen med både det formella utbildningssystemet och de fria studieförbunden och folkhögskolorna. (Ibid. s. 43)

I detta komplexa uppdrag, som beskrivs i citatet ovan, ingår skönlitteratur. Genom, att som i det föregående avsnittet, enbart använda begreppet texter finns samtidigt en risk att skönlitteraturens värde och egenart suddas ut. Skönlitterära berättelser är med andra ord inte liktydigt med det medium de förpackas i. Skönlitteratur, en konstform som framställs i romanens, novellens och poesins form, ställer frågor om vår existens och hjälper oss att ställa frågor tillbaka. Den fyller vidare olika funktioner för olika grupper, men innebär som konstform också något grundläggande för vår existens, vår gemensamma historia och vår kultur. Skönlitteratur är en konstform för sin egen skull och med ett eget värde. Samtidigt har det sedan länge, och inte minst i vår samtid, pålagts tydliga nyttoaspekter på skönlitteratur. Genom att läsa litteratur utvecklar barn och unga och medborgare sin läskunnighet. Men är det enbart därför vi läser – för att *kunna* läsa? Genom den frågan vänder vi åter till skönlitteraturen som konstform och med ett eget värde. Ett svar på frågan skulle kunna vara människans behov av berättelser,

som på något sätt fogar samman våra liv eller kan ses som en del av våra liv. Författaren Richard Ford svarar så här på frågan om berättelsens funktion i en brevväxling med DN:s kulturskribent Åsa Beckman:

Konstens allmänna poäng är att få oss uppmärksamma. Eftersom konsten alltid på ett eller annat sätt *handlar om* livet, utgår den automatiskt från att livet är *vårt* en sådan uppmärksamhet.
(Ford, 2014)

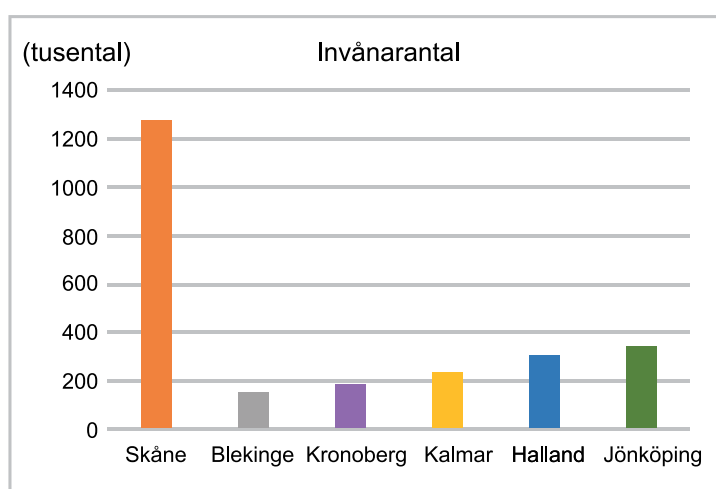
I folkbibliotekens uppdrag ses litteratur och kultur som viktiga konstarter samtidigt som kunskapsinhämtning och lärande genom dessa ses som viktigt. Det är bland annat så som folkbildning möter utbildningens mer uttalade krav på nytta och kunighet gällande läsning, skrivande och hanterandet av samtida digitala tekniker. I de nationella kulturpolitiska målen framkommer att kulturen ska vara en obunden kraft med yttrandefriheten som grund (Kulturrådet, 2014). I dessa mål betonas dessutom den stora vikten av medborgarnas tillgång till konst och litteratur av konstnärlig kvalitet som ett sätt att främja allas möjlighet till bildning (Ibid.).

Rapportens sammanhang

Det är inom det sammanhang som beskrivits i rapportens bakgrund, som folkbiblioteken har i uppdrag att verka läsfrämjande. Uppdraget är dessutom

insatt i ett nationellt och globalt sammanhang där det distribueras och framhålls olika värderingar, uppfattningar och slutsatser kring vad en god läsförmåga är, varför den är så viktig för alla medborgare och hur den kan, eller bör, främjas. Individens personliga läsande, baserat på lust och egen personlig bildning står här i kontrast mot läsande som nödvändigt för en nations ekonomiska tillväxt. Det som ytterligare bidrar till komplexiteten är den mångfald av texter, på papper och skärmar, som individen möter inom olika sammanhang, medier och genrer. Konstformer, som teater och litteratur, har i vår tid fått konkurrens av digitala texter på nätet. Sverige är ett av de länder i världen, där flest invånare har tillgång till internet. Allt detta är dessutom insatt i en kontext av språklig och kulturell mångfald.

Denna förstudie fokuserar det läsfrämjande uppdrag som folkbiblioteken har. Behovet av att sälla, sortera, tolka, förstå och kritiskt granska texter har kanske aldrig varit större än i vår samtid. Det är i detta sammanhang som folkbiblioteken har en central roll som en offentlig mötesplats där olika läsfrämjande aktiviteter kan äga rum och/eller organiseras mot det omgivande samhället och dess medborgare. Samtidigt måste hänsynstagande mot särskilt prioriterade grupper inkluderas. I denna rapport⁸⁾ inventeras och kartläggs folkbibliotekens läsfrämjande insatser för alla åldrar och målgrupper under 2011-2013 i följande län och regioner: Region Halland, Blekinge län, Kronobergs län, Region Skåne, Jönköpings län och Kalmar län.

8) Se bilaga 1 för information om projektets upplägg.

Avsikten med denna förstudie är att bidra till ytterligare kunskap kring läsfrämjande insatser och hur de konkret genomförs. Syftet är också att analysera hur och på vilka sätt som dessa insatser relaterar till folkbibliotekens demokratiska uppdrag.

Disposition

Inledningsvis har rapportens huvudsakliga fokus ringats in, vilket består av att kartlägga, beskriva och problematisera läsfrämjande insatser inom folkbibliotekens verksamhet i de sex länen och re-

gionerna ovan. I bakgrunden har det redogjorts för folkbibliotekens uppdrag. Vidare har begrepp som läskompetens och läsförmåga problematiserats i relation till policydokument samt i relation till samtida läs- och medievanor. I nästa avsnitt redogörs för några olika teoretiska perspektiv på läs- och skrivförmåga. I direkt anslutning presenteras sedan förstudiens syfte och frågeställningar och efter det redogörs för tillvägagångssätt och genomförande samt bearbetning och analys av det empiriska materialet. Därefter presenteras förstudiens resultat och slutsatser.

FOTO: JÖNKÖPINGS STADSBIBLIOTEK

Teoretiska perspektiv

Den forskning kring läsning och skrivning som det idag finns tillgång till är omfattande och spänner över flera olika teoretiska perspektiv. Ofta används ord som läs- och skrivförmåga, läs- och skrivkunighet eller skriftspråklig kompetens när villkor för läs- och skrivlärande ska beskrivas. Läs- och skrivförmåga och läs- och skrivkunighet kan sägas ha liknande betydelser som båda ringar in det som en individ kan göra med och vet om skrift, medan skriftspråklig kompetens i högre grad fokuserar de nivåer av skriftspråklig duglighet som det ställs krav på inom olika sammanhang. Ett annat begrepp som vunnit mark och börjat användas alltmer de senaste åren i Sverige, är det engelska ordet literacy där användandet av skrift sätts in i sociala och kulturella sammanhang.

Lite förenklat skulle man kunna säga att det inom läsforskningen dras en skiljelinje mellan om läsande och skrivande ska ses som en kognitiv och psykologisk förmåga eller som del av en social praktik. Utifrån kognitiva och psykologiska perspektiv beskrivs och studeras villkor för skriftspråkligt lärande utifrån individens förmåga och då med fokus på arbetsminne och språkliga resurser som exempelvis ordförråd och medvetenhet om fonologi, morfologi och semantik⁹⁾. När villkor för skriftspråkligt lärande studeras ur sociala och kulturella utgångspunkter, som inom perspektivet literacy, kommer istället den sociala praktik, som varje individ ingår i och där skrift används, i fokus. Dessa utgångspunkter ska inte ses som oförenliga eller väsensskilda från varandra. Tvärtom är de avhängiga varandra och kompletterar varandra.

Läs- och skrivförmågor i samspel

Läsning har länge förklarats som att processer för avkodning respektive förståelse behöver samspela och stödja varandra. Ofta har formeln *Avkodning X Förståelse = Läsning* använts som en förklaringsmodell för vad läsning innebär. Avkodning innebär då att läsaren kan identifiera och så småningom ortogra-

fiskt¹⁰⁾ känna igen skrivna ord eller delar av orden. Att förstå skriven text innebär, i sin tur, att en tolkning har gjorts och att förståelse nåtts utifrån det. Om någon av de två faktorerna, avkodning eller förståelse uteblir, nås inte läsning.

Två svenska läsforskare, Caroline Liberg och Åsa af Geijerstam (2012), framhåller i en rapport skriven på uppdrag av Skolverket, att synen på läsförmåga är bredare idag än för ett tiotal år sedan. De uppfattar att följande aspekter på läsning idag betonas inom forskning:

- att kunna läsa av
- att förstå innehållet i en text såväl på ytan som på djupet
- att kunna använda och vara intresserad av innehållet i en text på olika sätt beroende på sammanhanget för läsandet och syftet med texten och läsandet
- att se på en text med kritisk blick, när det gäller framförallt de sammanhang, funktion, innehåll och form, samt kunna se hur dessa förhåller sig till varandra och att förändringar i exempelvis form förändrar innehåll, funktion osv.

(Ibid. s. 12)

Det som Liberg och Geijerstam gör ovan är att de vidgar vad avkodning och förståelse kan betyda och innebära. De lägger också till olika former för texter samt vikten av kritisk granskning. Idag behöver vi inte enbart koda av skrift, även om det fortfarande är mycket viktigt. Vi behöver också koda av texter som är uppbyggda på andra sätt, som exempelvis bilder, diagram och tabeller.

Att läsa mellan raderna

Gällande processer som stödjer läsförståelse för Liberg och af Geijerstam (2012), tillsammans med många andra läsforskare (Langer, 1995; Molloy, 2002; Jönsson, 2007a; Schmidt, 2013; Westlund,

9) Fonologisk medvetenhet är medvetenhet om språkljud, morfologisk medvetenhet är medvetenhet om ord, delar av ord och hur de kan förändras och semantisk medvetenhet är medvetenhet om ords och satsers betydelse (se Svensson, 2009, s. 87-109).

10) När sambandet mellan grafem (bokstav) och fonem (ljud) automatiserats brukar det beskrivas som ortografisk läsning. "Läsningen flyter snabbt och säkert, som om barnet överhuvudtaget inte behöver tänka efter vilka ord som är skrivna i texten. Orden är liksom genomskinliga" (Lundberg, 2010, s. 55). Carsten Elbro (2004, s. 36; kursiv i original) betonar att "ortografiska identiteter inte är bilder av ord, utan bestämda bokstavsföljder".

2013 bland andra), fram vikten av att röra sig i texter. Det kan handla om att hitta enskilda detaljer och dra enkla slutsatser av sådant som tydligt framgår, men också om att göra förutsägelser om vad som ska komma närmast eller att koppla innehållet till egna erfarenheter och kunskaper.

Judith Langer (1995, 2011) menar att läsning av skönlitteratur är en av de situationer där människor skapar föreställningsvärldar. Langer använder detta begrepp som en metafor för den förståelse som läsaren har vid en viss tidpunkt: en förståelse som sedan kan vidgas. Föreställningsvärldar är, enkelt uttryckt, de tankar och känslor som vi erfar när vi bygger vår förståelse av en text. Langer framhåller att de skapas ur läsarens personliga och kulturella erfarenheter, ur mötet med nya situationer och texter, men också från den tidigare kunskap som läsaren har. När läsarens tolkningar möter andras tolkningar av samma text framkommer nya möjliga föreställningsvärldar. Detta innebär, enligt Langer (1995), menings- och identitetsskapande processer där ”gradvis våra gamla identiteter från vårt medvetande, våra minnen från igår skrivs om och våra nya jag får en styrka och en varaktighet som bekräftar uppfattningen om vem vi är” (s. 17).

Langer förklarar hur läsning och förståelse av faktatexter innebär att kunna hålla en viss referenspunkt, medan läsning och förståelse av skönlitteratur istället innebär att utforska möjliga horisonter. När vi möter en skönlitterär text, kommer in i den och rör oss i texten, påbörjas en process som förutsätter inlevelse och föreställningsförmåga. Langer delar in denna process i olika faser som dock är avhängiga varandra och inte nödvändigtvis alltid kommer i samma ordning.

Den första fasen innebär, enligt Langer, mötet med texten och det vi genom den föreställer oss då. I den andra fasen fortsätter vi att vara i denna föreställningsvärld som läsarens möte med texten skapar, för att i den tredje fasen stanna upp och ta ett steg tillbaka. Vilka är våra reflektioner över innehållet och vilka erfarenheter har vi gjort så här långt i läsningen? I den fjärde fasen lämnar vi texten och objektifierar de erfarenheter vi gjort med andra texter. I den första och andra fasen etablerar läsaren kontakt med texten och här spelar förförståelsen en avgörande roll. I den

tredje och fjärde fasen bearbetas, tolkas och tillägnas textens innehåll. Efterhand har Langer (2011) lagt till en femte fas som hon menar förekommer mindre ofta. Langer beskriver denna sista fas som att läsaren lämnar de föreställningsvärldar texten gett och går bortom den mot skapandet av något nytt. Hon tar Lizts symfoni *Mazeppa*, inspirerad av Victor Hugos dikt, som i sin tur inspirerades av Lord Byrons dikt med samma namn, som ett sådant exempel.

Langers beskrivning av dessa fem faser innebär ett förståelsearbete som tar sin början före, under och efter läsningen. Inom forskningen kring strategier för läsförståelse har de två amerikanska forskarna Annemarie Palinscar och Anne Brown (1984) haft stort inflytande med sin utarbetade modell *Reciprocal Teaching*. Konkret innebär denna modell att visa och stödjande deltagare i en grupp att sammanfatta, ställa frågor, klargöra och förutsäga saker i en text före och under läsningen. Ett exempel på förståelsearbete efter läsningen är den modell för boksamtal som Aidan Chambers (1995) utarbetat. I ett svenskt sammanhang har Karin Jönsson (2007) visat hur förståelsearbete kring skönlitteratur, genom bland annat samtal och läsloggar, kan organiseras, genomföras och följas upp över tid i de tidigare skolåren.

Perspektivet literacy

Literacy¹¹⁾ sätter in det som en individ gör med skrift i ett sammanhang. Olika literacyforskare (Barton & Hamilton, 1998; Heath, 1983; Street, 1984 bland andra) drar alla slutsatsen att skriftspråkligt användande är kopplat till och behöver förstås utifrån de behov skriftspråk är utvecklade att fylla liksom de funktioner skriftspråk har inom olika kulturer och sammanhang. David Barton (2007) menar att läsande eller skrivande är socialt och att vi uttrycker vår identitet genom literacy. Literacy, som alltså innebär användande av skrift i sociala sammanhang, svarar mot behov som är olika för olika människor, men som alltid är kopplade till vår vardag. I varje människas liv finns minnen och erfarenheter av literacy från tidig barndom till nutid. Barton betonar vidare hur sociala praktiker, där användandet av skrift in-

11) Det engelska ordet *literacy* hade från en början en betydelse som var liktydig med läs- och skrivförmåga eller läs- och skrivkunnighet, men har kommit att få en mer vidgad betydelse som fokuserar skriftens användningsområde och betydelse i olika domäner och praktiker. Begreppet har vidgats och utvecklats genom att forskare studerat vad människor gör med skrift på olika platser i världen och inom olika domäner. Literacy är därför idag mer än ett begrepp, det är också ett teoretiskt perspektiv på läsande och skrivande.

går, kan betyda olika möjligheter respektive begränsningar för olika människor. Ny teknik, men också institutioner, ställer krav som matchar människors vanor och erfarenheter av texter på olika sätt.

Läsning i det breda perspektiv, som Liberg och af Geijerstam (2012) beskriver, innebär också att kunskap, som erövrats via en text i ett visst sammanhang, behöver kunna användas i ett annat sammanhang eller i mötet med en annan text, som kanske har en annan form eller återfinns inom en annan genre. Därmed blir steget nära till den fjärde aspekt, som författarna har med, och som innebär att kunna granska texter kritiskt. ”Ett kritiskt förhållningssätt”, skriver Liberg och af Geijerstam, ”kan röra textens form, innehåll, funktion och sammanhanget den ingår i” (s. 16). Utifrån perspektivet Literacy står det klart att människor använder skrift i olika sociala och kulturella praktiker för olika syften. Genom den snabba utvecklingen av multimedial och multimodal informationsteknik har den textrepertoar som alla medborgare, och inte minst barn och unga, möter kommit att kraftigt expanderats. Idag möter och använder vi texter från en mängd olika sammanhang och det ställs också krav på oss att vi ska kunna sortera, tolka och förstå all information vi möter. Ett annat sätt att uttrycka detta är att medborgare idag behöver använda mångfaldiga repertoarer som stödjer literacy.

Repertoarer som stödjer literacy

Redan 1990 utformade Alan Luke och Peter Freebody *the Four Resources Model* med ambitionen att komma bort från vad de menar var en alltför förenklad syn på literacy. Luke och Freebody (1999) framhåller att effektiv literacy inbjuder och tillåter deltagande i olika praktiker som är avhängiga varandra och som sammantaget stödjer utvecklandet av literacy:

Dessa repertoarer, som sammantaget stödjer kodning, funktionellt användande, meningsskapande och kritiskt utforskande av texter är, enligt Luke och Freebody, ”variously mixed and variously orchestrated” (Ibid. s. 5) i vår omvärld. Författarna använder genomgående ett vidgat textbegrepp, vilket betyder att det handlar om såväl talade, visuella, skriftliga och multimodala texter. Marianne Skoog (2012) framhåller hur modellen beskriver vilka krav som ställs på medborgare i ett postmodernt samhälle när det gäller att kunna använda och förstå olika slags texter. Modellen innebär en repertoar av praktiker som medborgare behöver ”få möjligheter att delta i för att utvecklas till goda läsare med ett kritiskt utforskande förhållningssätt till texter” (Ibid. s. 73). I det följande redogörs för var och en av dessa repertoarer, men det är alltså viktigt att komma ihåg författarnas utgångspunkt gällande deras avhängighet av varandra.

Kodning av skriftspråkliga texter, enligt Luke och Freebody (1999), inbegriper förståelsen av sambandet mellan bokstav och ljud, men berör också stavning och språkliga konventioner. Sammantaget innefattar detta då de mer lästekniska aspekterna av skriftspråket. Luke och Freebody belyser i detta sammanhang också aspekter rörande syntax och stil. Ur ett vidgat textperspektiv har alla texter en grammatisk design. Kodning av texter innebär därför att förstå olika slags texters grammatik och uppbygg-

THE FOUR RESOURCES MODEL¹²⁾

12) Översättningen ovan, från engelska till svenska, utgår från den som Marianne Skoog (2012) gjort i sin avhandling *Skriftspråkande i förskoleklass och årskurs 1* (2012, s. 73).

nad: från de mindre byggstenarna till de större, men också hur deras budskap kan påverkas genom exempelvis syntax och stil alternativt val av musik och hanterande av datormus.

Det *funktionella användandet* av texter innebär, enligt Luke och Freebody, repertoarer som stödjer rörelsen i och mellan texter, arbetet med dem samt kunskap om hur detta formar texters struktur. Ett funktionellt användande av texter kräver aktiva och medvetna textbrukare, något som i sin tur, enligt Kerstin Bergöö och Karin Jönsson (2012), kräver att den som möter texten har tillgång till vissa strategier: ”att kunna göra inferenser, bestämma vad som är viktigast i en text, skumläsa, ställa specifika frågor, koppla till sig själv och sammanfatta” (Ibid. s. 24).

Att *skapa mening* genom och utifrån texter inbegriper, enligt Luke och Freebody, såväl förståelsen, som författandet av meningsfulla skriftliga, visuella och talade texter. Författarna understryker hur varje texts system av mening relaterar till tillgängliga kunskaper och erfarenheter av andra kulturella diskurser, texter och meningssystem (se s. 4). I detta meningsskapande kan vi, enligt Kathy Hall (2003), ställa oss frågan hur olika idéer som representeras i en viss text hänger ihop – och skapar mening. Meningsskapandet kan, i linje med Chambers (1993), också handla om vilka kopplingar och mönster som framkommer i ett gemensamt samtal om en boks innehåll och hur vi tolkar det på olika sätt.

Slutligen betonar Luke och Freebody att möjligheter till *kritisk textutforskning*, men också förändring av texter är avgörande för utvecklandet av effektiva och hållbara resurser i literacy. Detta då texter enbart representerar vissa åsikter och positioner. Hall (2003) lyfter fram att varje läsare kan ställa sig frågan: vad försöker den här texten göra med mig? (se s. 193). Texter bär alltid på budskap som påverkar hur människor ser på andra och sig själva och texter kan, enligt Luke och Freebody, alltid bli föremål för kritik och förändring. Kritisk textutforskning ställer därför frågor som handlar om vem som är bakom texten, vilka budskap som avsändarna vill sända ut och till vem, samt vilka budskap och röster det är som inte är synliga i en viss text. På så vis inbegriper repertoarer för kritisk textutforskning även källgranskning och källkritik.

Perspektiv på bildning

I folkbildningsrörelsens sammanhang, där folkbiblioteken är och har varit betydelsefulla institutioner, har från början ett tydligt bildningsanspråk funnits med. Detta bildningsanspråk kännetecknar det sätt som de första studiecirkelarna inom folkbildningsrörelsen organiserades på: från ett eget aktivt sökande av kunskap genom biblioteket, mot en begrundande läsning där det lästa integreras i den egna personligheten och det egna jaget och vidare till en reflekterande läsning (Gustavsson, 1991). Det finns en viss distinktion mellan ett klassiskt bildningsideal från Willhelm von Humboldts dagar och bildning utifrån hermeneutiska perspektiv (Gadamer, 1997). I den klassiska bildningstanken tenderar bildning att bli liktydigt med ett från början fastslaget gods att inhämta (se Gustavsson, 2009, s. 105). Bildning som tolkning, utifrån hermeneutiska perspektiv (Gadamer, 1997), innebär ett personligt förhållande till kunskap. Kunskapen är personlig därför att den är integrerad i oss själva och dem vi är. Det är alltså inte någon kunskap vi tvingats att lära oss utantill. Vad har då sådana perspektiv på bildning med läsning att göra? Ett svar skulle kunna vara att läsning, liksom skrivande, också har en emotionell och existentiell dimension. Vi ”läser”, som Carl-Göran Ekerwald (2006) uttrycker det, ”inntill och blir någon annan” (s. 15). Ekerwalds citat förstärker betydelsen av att öppna sig för att nå en läsoplevelse. Det betyder också att man som människa är del av en kultur där man kan ta del av litteratur, kunskap och konst.

Den hermeneutiske filosofen Hans-Georg Gadamer (1997) betonar vikten av att sätta sig själv på spel för att kunna öppna sig för det obekanta och främmande. Att läsa blir då också att våga någonting och att vara öppen inför att något nytt ska hända. Ett annat uttryck för detta är att sätta sig själv på spel. Denna öppenhet, som också kan ses som ett utrymme för reflektion där läsaren tänker om texten, benämns inom hermeneutiken med uttrycket *mellanrummet*. Detta mellanrum uppstår mellan det bekanta och det obekanta och blir ett utrymme för läsning som utforskande och förundran.

Dialog kring texter utgör, enligt Gadamer, en grundförutsättning för läsningens mål och mening:

förståelse. Det kan innebära den inre dialogen mellan läsaren och texten eller den interaktiva dialogen där läsaren möter andras tolkningar och delar med sig av sina egna. Gadamer menar att i den tolkande process, som läsningen av olika texter utgör, är mötet med andras tolkningar avgörande för att vi ska komma vidare med vår egen. Vidare framhåller Gadamer att den slutgiltiga tillägnelsen, eller förståelsen, alltid återstår. Det finns alltså alltid mer att tolka och förstå, även om givetvis vissa faktabaserade kunskaper kan finnas med som fasta referenspunkter i vår tolkning.

Tillbaka till mellanrummet är det alltså här som den inre och gemensamma dialogen kring texter kan äga rum, vilket i sig kan möjliggöra tolkning som leder vidare mot nya horisonter av förståelse. Gustavsson (1996) beskriver hur ett dialogiskt samtal hänger samman genom att man håller sig till ämnet, lyssnar ingående och behandlar varandra med ömsesidig respekt (se s. 62).

Mycket av Langers (1995, 2011) tankar kring vikten av att röra sig genom texter relaterar till hermeneutiska perspektiv. Den sista fasen, där skapandet av något nytt utifrån en tidigare tolkning sker, har exempelvis stora likheter med det som brukar kallas en kreativ mimesisprocess, något som utvecklats från Aristoteles av Paul Ricoeur (1984). Enligt Ricoeur tar en sådan process sin början i erfarenheter från vårt vardagliga liv. I ett nästa steg gestaltas, genom någon uttrycksform, sedan dessa erfarenheter. Detta andra steg inbegriper både att någon gestaltar och att någon mottar. Genom dessa processer av gestaltning och tolkning kring det lästa sätts deltagarna på spel, vilket leder till det tredje och sista steget som innebär skapandet av något nytt. I hela denna process är den förförståelse, som grundar sig i våra tidigare erfarenheter, avgörande för att kunna tolka och gestalta. Det är sedan i den skapande och gestaltande aktiviteten, som berättelsens form uttrycks genom en början en mitt eller en vändpunkt och ett slut. Hansson (1999) beskriver att den mimetiska processen är ”inte fullbordad förrän tolkningen är gjord och verkan på läsaren har manifesterats genom en förståelse av textens mening och relation till den vardagsrelaterade praxis som föregår och ligger utanför den” (s. 52).

Läsning som mimesis relaterar på flera sätt till villkor för identitetsskapande genom texter. Detta då

en sådan process kan innebära möjligheter att formulera vilka vi är liksom möjligheten att spegla oss i litteratur såväl som i andra människor (se Schmidt, 2013, s. 63-65). Då barn, unga och vuxna har olika läsvanor och erfarenheter av texter, kan intresse för personliga och specifika sådana erfarenheter vara av vikt att utgå från för att, via identitetsskapande processer, nå nya erfarenheter och dimensioner av exempelvis skönlitteratur (se också Fast, 2007; Olin-Scheller, 2006, 2008 och Asplund, 2010).

Förklaringsmodeller för läsfrämjande

Utifrån den tidigare bakgrunden och ovanstående teoretiska perspektiv har ett antal förklaringsmodeller för läsfrämjande mejslats fram. Dessa förklaringsmodeller förhåller sig alla på något sätt till villkor som har med tillgång och det personliga användande av texter att göra, där skrift ingår (Janks, 2010). Dessa villkor kan på flera sätt innebära någon form av dilemma. Detta då tillgång till litteratur inte per automatik främjar läsning. Samtidigt kan just tillgång till litteratur sägas vara av stor vikt. Å andra sidan är det personliga meningsskapandet, eller den personliga bildningen genom skrift och andra uttrycksformer, väsentlig för varje individs vilja att fortsätta läsa och, på så sätt, utvecklas i sin läsning. Denna paradox, uttrycks av Paulo Freire (1970), som att medborgare inte enbart läser det skrivna ordet¹³, vilket kan sägas stå för tillgång till böcker och läskunnighet. Genom ordet läser medborgare också världen, vilket kan sägas stå för förståelse, kritisk granskning av texter och ett personligt meningsskapande.

De förklaringsmodeller för läsfrämjande, som här nedan anges, ska heller inte ses som helt avgränsade från varandra. Självklart är det istället så att de ibland går in i varandra alternativt överlappar varandra. De pekar dock på möjliga sätt att tala om, se på och genomföra läsfrämjande insatser, vilket är i fokus i denna rapport. Förklaringsmodellerna har mejslats fram från de tidigare redovisade teoretiska perspektiven.

Understödande av förmågor

Läsfrämjande som *understödande av förmågor* fokuserar det en individ behöver kunna för att nå en god läs- och skrivförmåga. En sådan förklaringsmodell pekar mot det som en individ behöver utveckla och

13) På engelska uttrycks samma sak med orden: to read the word and the world (Freire, 1970)

träna på för att denna eftersträvansvärda förmåga ska upprätthållas. Fokus blir då på det som individen ska klara av eller möjligen på det som föräldrar, lärare och bibliotekarier behöver göra för att olika målgrupper ska nå mål som har med språkutveckling, läs- och skrivkunighet eller digital kompetens att göra.

En social praktik

Läsfrämjande som *social praktik* fokuserar samspel och interaktion kring texter. Det innebär sociala aktiviteter, där skrift ingår, och utgår från olika behov eller önskemål hos de individer som deltar. Samtidigt innebär denna förklaringsmodell, som ska ses som liktydig med begreppet *literacy*, att det inte nödvändigtvis handlar om det frivilliga deltagandet. De aktiviteter kring skrift, som individer involveras i olika sociala och kulturella sammanhang, kan ibland vara obligatoriska och också upplevas som tvingande. När läsfrämjande inom en social praktik av individen upplevs som meningsfull och motiverande närmar sig sådana aktiviteter nästa förklaringsmodell.

Bildning: tolkningens och dialogens väg

Läsfrämjande som *bildning* innebär att en fördjupad dialog kring det lästa möjliggörs. Dialogens mål är att skapa utrymme för tolkning, något som är en för-

utsättning för att texter ska förstås. För detta behöver individen sätta sig själv på spel, det vill säga öppna sig för nya möjliga tolkningar. Det handlar om den egna dialogen med texten och om den interaktiva dialogen, tillsammans med andra, om en text.

Mimesis

Läsfrämjande som *Mimesis* innebär att upplevelsen och dialogen kring det lästa leder till skapandet av något nytt, till en transformation. Läsningen manifesteras på ett sätt som går utanför och bortom läsarens första förståelse och som leder till att något nytt skapas.

Förklaringsmodeller för läsfrämjande

Läsfrämjande kan, utifrån ovanstående teoretiska perspektiv, förklaras som understödande av förmågor, social praktik, bildning och mimesis. Utifrån folkbibliotekens uppdrag, vilket redogjorts för i bakgrunden, kan läsfrämjande insatser också förklaras och studeras i relation till tillgång av skön- och facklitteratur, bildning, demokrati, prioriterade grupper samt tillgång till samtida informationsteknik och digitala texter.

FOTO: RÅSLÄTTIS BIBLIOTEK, JÖNKÖPING

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna förstudie är att, i ett första steg, bidra med kunskap kring vilka olika läsfrämjande insatser, som genomförts under 2011-2013 i länen/regionerna Skåne, Blekinge, Kalmar, Halland, Kronoberg och Jönköping. I ett nästa steg är syftet att bidra till ytterligare kunskap kring vad som kännetecknar dessa läsfrämjande insatser och på vilka sätt som de

beskrivs av medarbetarna på folkbiblioteken. Slutligen är syftet att analysera på vilka sätt som dessa insatser relaterar till folkbibliotekens uppdrag och olika teoretiska perspektiv på läsfrämjande.

Utifrån ovanstående syfte fokuserar förstudien följande frågeställningar:

1.

Vilka insatser görs, vad kännetecknar dem och på vilka sätt beskrivs de av medarbetarna på folkbiblioteken?

2.

Vilka skäl anges till insatserna och på vilka sätt relaterar insatserna till folkbibliotekens uppdrag och teoretiska perspektiv på läsfrämjande?

Genomförande, tillvägagångssätt och bearbetning

Förstudien genomförande kan beskrivas som en process över tid. I denna arbetsprocess har styrgruppen för projektet, anlitad projektledare respektive forskare, biblioteksutvecklare på läns- och regionnivå samt medarbetarna i de sex länen/regionernas folkbibliotek varit delaktiga på olika sätt. Arbetsprocessen påbörjades med den ansökan som de sex länen/regionerna (med Halland som projektägare) gemensamt utformade och skickade in i januari 2014 till Kulturrådet. Genom bidraget från Kulturrådet kunde sedan genomförandet av denna förstudie kring läsfrämjande insatser påbörjas.

Valet av och utformandet av en enkät

Utifrån den kartläggning och dokumentation av läsfrämjande insatser på folkbiblioteken, som efterfrågades på läns- och regionnivå, sågs en enkätundersökning som en lämplig metod för insamlingen av ett sådant empiriskt material. Utifrån den bakgrundsinformation, som fanns i ansökan till Kulturrådet, utformade anlitad forskare tillsammans med projektledare ett förslag till syfte och frågeställningar för en förstudie. Därefter utformades ett första förslag till en enkät för att besvara dessa frågeställningar. Arbetsgruppen gav sedan sina synpunkter, vilket medförde en del förändringar samt förtydliganden gällande förstudiens syfte och frågeställningar och därefter också enkätens upplägg och innehåll.

För att förbereda medarbetarna på de berörda folkbiblioteken och göra dem mer delaktiga genomförde anlitad projektledare tre workshoppar med respektive länsbibliotek som arrangör och med följande upplägg:

- Kort information baserad på det informationsbrev (se bilaga 2) som senare skulle medfölja enkäten
- Allmänna frågor och diskussion
- Diskussioner i smågrupper med utkast till enkätens frågeställningar som underlag

Syftet med ovanstående upplägg var dels att ge möjlighet till reflektion hos deltagarna kring vilka läsfrämjande insatser som skulle kunna rapporteras in och dels att få respons på eventuella formuleringar och begrepp som uppfattades som otydliga och/eller svårtolkade. Rent konkret bidrog medarbetarnas reflektioner och kommentarer att formuleringen på fråga tio ändrades i enkäten¹⁴). Ett ytterligare exempel är att förtydligande kunde ske gällande tidsramen för insatserna: enkätundersökningen fokuserar de insatser som gjorts 2011-2013. För utvecklarna vid läns- och regionbiblioteken innebar workshopparna även ett tillfälle att lyssna och inhämta information inför pågående och kommande utvecklingsarbete. Förberedelsen, i form av workshoppar, rymmer även etiska aspekter. I denna förstudie och liknande undersökningar finns en risk att uppgiftslämnare känner att det är de som yrkeskår som utvärderas och, i värsta fall, i termer av rätt eller fel när det gäller läsfrämjande arbete. I de workshoppar som genomfördes betonade projektledaren att syftet inte var utvärdering utan att skapa ett empiriskt underlag för analys som, i sin tur, kan ge ökad kunskap och bidra till fortsatt utvecklingsarbete. Förberedelsen av enkätens utformning och ovanstående workshoppar sträckte sig totalt över cirka 3 månader.

Enkätundersökningen riktar sig till bibliotekarierna som planerar för och arbetar med läsfrämjande insatser mot olika målgrupper på folkbibliotek i de sex länen/regionerna. Det är dessa medarbetare som är uppgiftslämnare och som, genom att de besvarat enkäten, möjliggjort skapandet av ett empiriskt material. Enkätundersökningens tillvägagångssätt innebär ett undersökande av vilka läsfrämjande insatser som görs och hur de, enligt medarbetarna på folkbiblioteken, kan beskrivas. Genom enkätundersökningens frågeställningar undersöks också vilka uppfattningar och tankar som medarbetarna på folkbiblioteken har kring dessa läsfrämjande insatser.

Enkäten (se bilaga 3) inleds med fyra fasta frågor rörande län/region, kommun och kommunstorlek

14) I fråga 10 frågas om grunden för genomförd insats. I förslaget till enkäten fanns begreppet kunskap med: "Beskriv kort vilken kunskap ni grundat insatsen på". I de tre workshopparna framkom att detta begrepp uppfattades som för formellt. Begreppet kunskap togs bort ur frågeformuleringen och "ett upplevt behov eller brist" lades till som ett av svarsalternativen.

samt uppgiftslämnarens namn och mejladress. Därefter har varje medarbetare möjlighet att beskriva totalt tio insatser. De 13 frågor, som går att besvara i beskrivningen av genomförda insatser, består till största delen av öppna frågeställningar. Inledningsvis uppmanas medarbetarna att ange vilken typ av insats det gäller och vilka språk som inkluderas samt vilken eller vilka målgrupper insatsen gäller som exempelvis barn och unga, vuxna, personer med annat språk än svenska och/eller personer med funktionshinder av något slag. Därefter följer frågeställningar som är mer öppna till sin karaktär. Dessa frågeställningar berör då syftet med insatsen, antal deltagare, ansvariga för genomförandet samt eventuell samverkansparter. De svaranden uppmanas vidare att ange över hur lång tid och med vilken regelbundenhet som insatsen pågått samt vilka slags texter och/eller medier som använts. Därefter får de svarande konkret beskriva insatsens genomförande. Avslutningsvis uppmanas medarbetarna att kort ange vad de grundat insatsen på: olika riktlinjer och styrdokument, egen kompetensutveckling, tidigare forskning, upplevt behov eller utifrån något annat skäl. De får med egna ord beskriva om insatsen utvärderats på något sätt och det som då eventuellt framkom liksom sina egna uppfattningar och reflektioner kring den genomförda insatsen.

För enkätens digitala utformning har den web-baserade online-tjänsten, *SurveyMonkey*, använts. Uppgiftslämnarna har lämnat sina namn och e-postadresser, det län eller region liksom den kommun de arbetar i. Detta möjliggör att kontakt kan tas om förtydliganden eller mer information behövs i analysarbetet i denna förstudie, men det innebär också möjligheter att i framtiden gå vidare och följa upp någon eller några av de beskrivna insatserna. I denna förstudie fokuseras kartläggningen och dokumentationen av de läsfrämjande insatser, som angetts och beskrivits av medarbetarna på folkbiblioteken, och de möjligheter som dessa rymmer. Inställningarna för den digitala enkäten var sådana att det var möjligt att redigera svaren, dock inte efter det att den svarande klickat på knappen för klar/skicka. Vidare var inställningarna sådana att det enbart var möjligt att skicka ett svar per e-postadress.

Förstudiens empiriska material

Totalt har 163 enkäter skickats ut till lika många medarbetare på folkbiblioteken i de sex länen/regionerna. 89 medarbetare har svarat på ett sådant sätt att enkätens frågeställningar kan anses vara besvarade¹⁵⁾. För att ett svar ska ses som fullständigt ska följande kriterier ha ansetts vara uppfyllda: kontaktuppgifter finns angivna tillsammans med minst en beskriven läsfrämjande insats.

Bearbetning och analys

Då det empiriska materialet är omfattande har vissa avgränsningar gjorts i denna förstudie, något som tidigare framkommit i rapportens syfte och frågeställningar. Rapporten fokuserar kartläggning och dokumentation av de läsfrämjande insatser som görs, hur de kan beskrivas och vilka skäl som anges för insatserna samt på vilka sätt som de relaterar till folkbibliotekens uppdrag och till teoretiska perspektiv på läsning och läsfrämjande. Denna avgränsning medför att förstudien inte berör samtliga de aspekter som återfinns i det empiriska materialet.

Bearbetningen och analysen av det empiriska materialet har gjorts i två steg. I ett första skede har insatserna sammanställts utifrån följande aspekter:

- Namn på insatsen och målgrupp
- Syfte och beskrivning av insatsen
- De texter och/eller medier som använts i insatsen

I analysarbetet har de beskrivna insatserna vägts och prövats mot varandra med ambitionen att hitta det som eventuellt återkommer och bildar ett tema för en viss grupp av insatser. Analysen har kännetecknats av en prövande och tolkande ansats, där frågor ställts till det empiriska materialet gällande de insatser som erbjuds, vilka de riktar sig till, på vilka sätt de beskrivs och vad som kännetecknar dem. Genom analysarbetet har ett antal teman med olika kategorier av läsfrämjande insatser vaskats fram. Analysarbetet gällande denna kartläggning och kategorisering av läsfrämjande insatser besvarar förstudiens första frågeställning:

15) 112 av 163 har öppnat enkäten och av dessa har 111 skickat tillbaka enkäten digitalt via Survey Monkey. Ett bibliotek har istället lämnat sina svar på enkätens frågeställningar via e-post. Två av de totalt 112 enkätsvaren är inte ifyllda överhuvudtaget och övriga uppgiftslämnare har enbart fyllt i kontaktuppgifter.

Vilka insatser görs, vad kännetecknar dem och på vilka sätt beskrivs de av medarbetarna på folkbiblioteken?

I nästa steg ställs insatserna i relation till de förklaringsmodeller för läsning och läsfrämjande som mejslats fram i det teoretiska avsnittet. De olika kategorierna av insatser, samlade i teman, relateras då till läsfrämjande som understödjande av förmågor, social praktik, bildning och mimesis. De läsfrämjande insatserna relateras vidare till folkbibliotekens uppdrag, där följande aspekter framkommit rapportens bakgrund: tillgång, bildning, demokrati, prioriterade grupper, samtida informationsteknik och digitala texter samt flerspråkiga hänsynstaganden. Slutligen analyseras de angivna skäl till läsfrämjande insatser som folkbibliotekens medarbetare anger.

Vilka skäl anges till insatserna och på vilka sätt relaterar insatserna till folkbibliotekens uppdrag och teoretiska perspektiv på läsfrämjande?

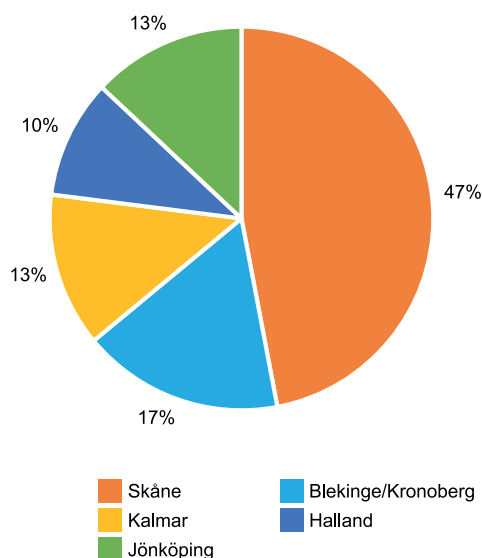
Trovärdighet och etiska aspekter

Att bearbeta och analysera enkätundersökningens svar kring de olika läsfrämjande insatser som genomförts av folkbibliotek i sex län/regioner 2011-2013 innebär olika utmaningar. Utmaningarna består främst i att materialet är omfattande. Anlitad forskare är vidare medveten om att det går att bearbeta och analysera det empiriska materialet på mer än ett sätt. Ambitionen har varit att återge beskrivningarna av insatserna så som de har getts av folkbiblioteken. Fokus har varit på att synliggöra och lyfta fram de läsfrämjande insatser som genomförts och vad som kännetecknar dem. Anlitad forskare har valt att ibland lyfta fram vissa lokala exempel bland de olika folkbiblioteken. Avsikten med detta synliggörande är inte att lämna ut eller peka ut någon utan istället att visa på det som är möjligt, något som kan bidra till ett fortsatt lärande kring folkbibliotekens läsfrämjande verksamhet.

Resultat

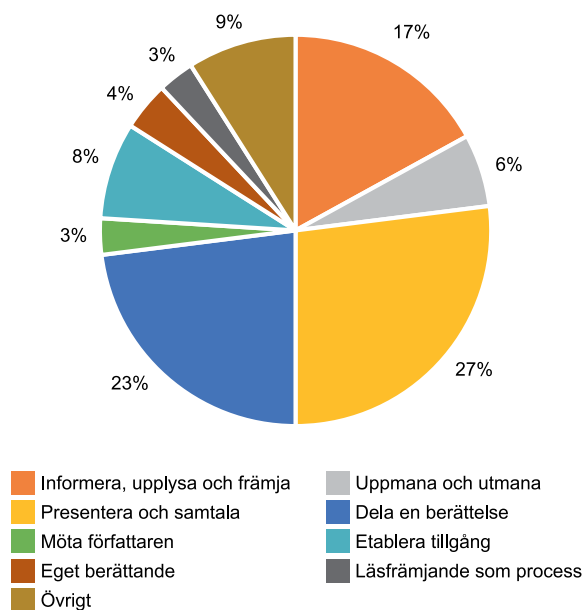
De 89 stycken fullständigt besvarade enkäterna, i form av ifyllda kontaktuppgifter och minst en beskriven insats, ger en svarsfrekvens på 55 %. I genomsnitt har varje uppgiftslämnare beskrivit fem läsfrämjande insatser. Totalt har 478 läsfrämjande insatser beskrivits. De beskrivna insatserna fördelar sig på följande sätt i de sex länen/regionerna:

Beskrivna insatsernas fördelning i procent

Resultatet visar sammantaget på en stor variation och bredd gällande läsfrämjande insatser i de sex länen/regionerna. Resultatet av kartläggningen presenteras i nio tematiska områden, som i sin tur, samlar olika kategorier av läsfrämjande insatser. Dessa nio tematiska områden är:

Insatser fördelade på teman

De sex län och regioner som deltar i studien omfattar sammanlagt 77 kommuner med stora variationer i storlek och förutsättningar. Störst är region Skåne med sina 33 kommuner och Malmö och Lund som studiens största städer med drygt 315 000 respektive 114 290 invånare. Lägst antal kommuner, fem stycken, har Blekinge och studiens minsta kommuner, Högsby med 6 000 invånare och Aneby med 6 370, finns i Kalmarregionen respektive i Jönköpings län. Några kommuner är pendlingskommuner eller är så små att många invånare rör sig dagligen över kommungränserna. Antal årsverken vid biblioteken i kommunerna skiljer sig åt även i relation till invånarantalet, allt ifrån 172 årsverken till 2. Kommunernas olika förutsättningar och resurser påverkar utformningen av biblioteksverksamheten och vilka prioriteringar och satsningar man har möjlighet att göra. Det är också en anledning till skillnaderna länen emellan i antal inrapporterade läsfrämjande insatser i studien.

Dessa nio tematiska områden relateras, i sin tur, till olika förklaringsmodeller för läsfrämjande:

- Understödjande av förmågor
- Social praktik
- Bildning
- Mimesis

Resultatet presenteras i två delar. I den första delen presenteras nio teman av läsfrämjande insatser och i direkt anslutning den analys som gjorts i relation till teoretiska förklaringsmodeller för läsfrämjande och folkbibliotekens uppdrag. I den andra delen presenteras de angivna skäl som angivits för folkbibliotekens läsfrämjande insatser.

Informera, upplysa och främja

De insatser som samlas i detta tema utgör 17 % av samtliga beskrivna insatser. Insatserna riktar sig

till specifika målgrupper och innebär någon form av information och upplysning kring värdet av att läsa, varför det är viktigt samt hur och på vilka sätt berörda målgrupper kan göra det på egen hand, för någon annan eller tillsammans med andra. Flera av dessa insatser fokuserar på vilka sätt som tillgång till berättelser och texter av olika slag kan möjliggöras genom folkbibliotekets olika tjänster.

I de insatser som specifikt berör villkor och möjligheter för barns och ungas läsutveckling betonas vad som behöver göras för att denna målgrupp ska utveckla goda språk-, läs- och skrivförmågor. De insatser inom detta tema som riktar sig direkt till barn, och ofta medföljande lärare eller föräldrar, erbjuder ofta någon form av läsupplevelse och/eller lek med språk. Vissa av dessa sistnämnda insatser innebär vidare att en gåva, i form av en bok, ges. I det följande beskrivs nu mer detaljerat de olika kategorier av läsfrämjande insatser som återfinns inom detta tema.

Lärare – och bibliotekarier

Dessa insatser, som utgör en mycket liten del av samtliga beskrivna insatser, riktar sig till lärare i för- och grundskola och på fritidshem samt, i en beskriven insats, till bibliotekarier. I en majoritet av insatserna beskrivs hur lärare i för- och grundskola presenteras för nya barn- och bilderböcker. Ofta avgränsas målgrupperna för dessa presentationer gentemot olika ålders- och elevgrupper inom förskola och grundskola. De olika barn- och bilderböckerna presenteras ofta för det som benämns förmedlare, vilka är representanter för sina kollegor med uppdrag att föra informationen vidare till sina respektive för- och grundskolor. Dessa presentationer sker någon eller några gånger per läsår. I beskrivningarna framkommer att personalen ”dukar upp bord med böcker och andra medier” och sedan presenterar och ”tipsar om” dessa ”med inslag av kollegiala samtal”. I en annan beskrivning framkommer att man ”presenterar personligt de senaste böckerna inom respektive åldersgrupp”. Ofta skrivs boktitlarna ner på en lista som delas ut. I någon av insatserna får förmedlarna tillgång till ett bokpaket som ska cirkulera på deras respektive för- och grundskolor. I en del beskrivningar framkommer att deltagarna måste anmäla sig och i ytterligare något fall att de bjuds på fika.

I insatsen *Läsbiten*, i Skurups kommun, beskrivs hur bibliotekarier genom ett etablerat nätverk kontinuerligt träffar förskollärare. Träffarna cirkulerar på de olika förskolorna och fokuserar kunskap om bilderböcker och barnlitteratur samt hur man kan arbeta med språk och litteratur på olika sätt. I en annan av de beskrivna insatserna anges att förskolor informeras om möjligheten att presentera erfarenheter av kreativt litteraturarbete till *Barnboksforden* där en jury väljer ut pristagare. En annan av de beskrivna insatserna riktar sig slutligen specifikt till de egna kollegorna på biblioteken. Genom en så kallad *Bokfrukost* presenteras skönlitterära böcker varannan månad.

I de syften som anges framhålls att man vill ”presentera nya böcker för förmedlarna så att de är uppdaterade” samt ”hålla kontakten mellan förskola, skola och bibliotek levande”. ”Ökad litteraturkännedom” anges också som syfte. Vidare framkommer att denna insats ses som ett sätt att ”aktualisera de böcker som köpts in”. Ett annat syfte som anges är att ”via pedagogerna möter vi barnen och ungdomarna”. Förutom att bidra till ökad kunskap om nyutgiven barnlitteratur anges i några syftesbeskrivningar att man vill inspirera lärare att använda litteratur i undervisningen.

Föräldramöten

Dessa insatser, som utgör en mycket liten del av samtliga beskrivna insatser, riktar sig till föräldrar med barn i för- och grundskolor. Via föräldramöten informeras föräldrar av bibliotekarier om vikten av att läsa för sina barn och att uppmuntra dem till egen personlig läsning. De samverkansparter som involveras i dessa insatser är lärarpersonal i för- och grundskolan.

I beskrivningarna av dessa insatser anges att ”vikten av läsning betonas och förtydligas” samt att man ”gör reklam för biblioteket och visar ny barnlitteratur”. En medarbetare på ett folkbibliotek beskriver hur de erbjuder ”workshop om läsning, hur man läser för sina barn, bokprat och varför läsning är viktigt”. De syften som anges är att man vill informera föräldrar om vikten av att läsa för sina barn liksom betydelsen av att, när de är äldre, uppmuntra dem till egen läsning. Det framgår att medarbetarna vill informera om och visa föräldrarna vilket stöd de kan få genom folkbiblioteket.

I beskrivningarna av insatserna framgår vidare att olika slags informationsmaterial, som exempelvis *Barnbokskatalogen*, delas ut och att man ger tips på olika webbsidor på internet samt informerar om bibliotekets öppettider. I en beskrivning anges att det inte finns tid att fysiskt närvara på föräldramöten. Istället etableras tillgång till så kallade *kassar med läsinspiration* som delas ut på föräldramöten.

Visning av biblioteket

Dessa insatser, som utgör en mycket liten del av samtliga beskrivna insatser, riktar sig till elever i förskoleklass och upp till årskurs sju samt i ett fall till nyblivna pensionärer. De samverkansparter som involveras i dessa insatser är lärare i förskoleklassen och grundskolan. I beskrivningarna framkommer att de nämnda målgrupperna bjuds in till biblioteket, visas runt och informeras om det utbud av medier, böcker och tjänster som tillhandahålls där.

I en beskrivning framkommer att de besökande eleverna får ”arbeta med frågor som går ut på hur man kan hitta”. Det framkommer att visningen av biblioteket ofta kompletteras av bokprat och att de olika folkbiblioteken riktar sig till vissa årskurser år efter år. Några av insatserna riktar sig specifikt till förskoleklassen och i beskrivningarna av dessa insatser framkommer att de på rundvisningen/besöket ”får sitt första lånekort” och ”lär sig hitta på biblioteket”.

De syften som anges med dessa insatser är i ett fall att ”få eleverna att känna sig trygga och välkomna på sitt folkbibliotek” och i ett annat fall att ”göra eleverna bekanta med biblioteket”. I en annan syftesbeskrivning framkommer att man vill nå föräldrarna via barnen.

Boken kommer och e-böcker

Dessa insatser, som utgör en mycket liten del av samtliga beskrivna insatser, riktar sig till målgrupper som använder och/eller har behov av tjänster som *Boken kommer* alternativt att läsa e-böcker. Genom den förstnämnda tjänsten kan personer, som av olika anledningar inte kan ta sig till biblioteket, ändå få tillgång till exempelvis skönlitterära böcker genom hemkörning. Dessa låntagare informeras om tjänsten via foldrar, bibliotekets hemsida samt genom personliga möten. Folkbiblioteket i Lomma beskriver att en medarbetare har ett särskilt ansvar

för att hålla kontakten med denna grupp av låntagare. Syftet med dessa insatser är att erbjuda tillgång till bibliotekets utbud.

Genom den andra tjänsten erbjuds låntagare att läsa böcker via elektroniska medier. I beskrivningen av dessa insatser framkommer att målgruppen, i det ena fallet personer över 60 år och i det andra fallet en vuxen allmänhet, erbjuds prova på-tillfallen på biblioteket för att lära sig använda denna digitala tjänst. I båda beskrivningarna framkommer att tillfällena präglas av möjligheten att få individuell hjälp från personal på plats. Syftet är att etablera tillgång till litteratur genom elektronisk digital teknik.

Lättläst och talböcker i relation till funktionshinder

Dessa insatser, som utgör en liten del av samtliga beskrivna insatser, riktar sig till personer med funktionshinder som är i behov av lättläst litteratur och/eller talböcker¹⁶). Exempel på funktionshinder kan då vara läs- eller skrivsvårigheter alternativt dyslexi, synnedläggning, någon form av kognitiv eller psykisk funktionsnedläggning.

En majoritet av dessa insatser beskriver stöd till låntagare som är i behov av talböcker för att kunna ta del av texter och berättelser. I beskrivningarna framkommer att folkbiblioteken erbjuder litteraturförmedling specifikt till denna målgrupp, som i flertalet insatser beskrivs vara synskadade personer. Deltagarna bjuds in till biblioteken där böcker presenteras och diskuteras.

Folkbiblioteket i Halmstad erbjuder Daisy Drop-in och beskriver hur de ”under lättsamma former tipsar om böcker, pratar om tekniken och olika inläsare och fikor”. Folkbiblioteket i Karlskrona beskriver att de tagit fram informationsmaterialet *Andra sätt att läsa*, där tjänster och media riktade till ovan nämnda målgrupp beskrivs. De syften som anges med insatserna ovan är att introducera egen nedladdning, skapa forum och bygga nätverk för talbokslåntagare samt att inspirera till läsning. De texter som insatserna baseras på är talböcker, lättlästa böcker (LL), böcker med stor stil, tjänsten *Boken kommer* samt egen nedladdning av talböcker. Vidare anges olika webbsidor och digitala applikationer.

Tre folkbibliotek beskriver insatser med namnet *Dyslexiveckan*. Folkbiblioteket i Ljungby beskriver

16) En talbok är en bok som är inläst, som en ljudbok, men med särskilda undantagsregler gällande upphovsrätten. Detta för att underlätta för personer med något slag läshinder och/eller lässvårighet. Talböcker utgör en vidareutveckling av böcker som baseras på blindskrift och punktskrift och tillhandahålls av folkbiblioteken på liknande villkor.

hur de genom denna vecka en gång per år ”sprider kunskap och förståelse om dyslexi och om hur dyslektiker får tillgång till berättelser och texter”. Folkbiblioteket i Kungsbacka beskriver att de under en liknande vecka erbjuder *drop-in* för personer med någon form av läshandikapp med syftet att informera om egen nedladdning av talböcker. Samma folkbibliotek riktar sig också specifikt till barn och unga med lässkrivsvårigheter med samma erbjudande. Folkbiblioteket i Nybro anordnar även de möten på samma tema, där elever med dessa behov erbjuds egna konton. De samverkansparter som involveras i dessa tre insatser ovan är exempelvis specialpedagoger och anhöriga till berörda elever. De målgrupper som insatserna riktar sig till är pedagoger och lärare, föräldrar, personer med dyslexi och deras anhöriga/lärare samt den lokala allmänheten.

På folkbiblioteket i Trelleborg har, 2010-2013, ett projekt pågått som särskilt riktar sig till unga vuxna med rätt till stöd enligt LSS (Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade). Syftet med projektet har varit att få personer inom denna målgrupp att besöka biblioteket oftare samt att ge dem ökade kunskaper om de tjänster som erbjuds där.

Nyblivna föräldrar och deras barn

Dessa insatser, som utgör den största kategorin av insatser inom detta tema, riktar sig till nyblivna föräldrar och deras bebisar. Barnavårds- eller familjecentralen utgör en viktig samverkanspart i dessa insatser. Gemensamt för insatserna är att föräldrar informeras om vikten av att från en tidig ålder läsa högt för sina barn. Flera av insatserna kallas för *BVC-träffar* och andra namn är *Babyträff* och *Vicke Vire*. Det är vanligt förekommande att ett presentkort delas ut på barnavårds- eller familjecentralen till nyblivna föräldrar, som uppmanas att ta med sig det och hämta ut en bok till sitt barn på biblioteket. Denna gåva kompletteras sedan med information och upplysning kring bibliotekets tjänster samt värdet av att läsa för sitt barn. I flera beskrivningar framkommer att föräldrar visas runt på biblioteket och att de som inte har lånekort erbjuds att få det.

I en majoritet av beskrivningarna av insatserna ovan framkommer också att de nyblivna föräldrarna och deras barn bjuds in till en samling. Samlingen

börjar med information om barns språkutveckling och följs sedan av att en medarbetare på folkbiblioteket konkret visar hur man kan läsa för små barn. I de syften som anges framhålls att man från folkbibliotekets sida vill ”etablera biblioteket som en naturlig mötesplats för nyblivna föräldrar”. Ett annat syfte som framkommer är att insatsen ”ses som en ingång till att bli en återkommande biblioteksbesökare”. Vidare anges att man vill ”motivera föräldrarna till språkstimulans genom sång, ramsor, tal och högläsning” och att man ”tidigt vill göra föräldrar medvetna”. Andra syftelsesbeskrivningar är att man vill ”väcka föräldrarnas intresse för läsning till barnet” och ”visa att bebisar gillar att lyssna på sagor”. Ett ytterligare syfte som anges är att man vill ”bekräfta föräldrarna som läsare”.

De texter som används i dessa insatser är pekböcker, sagosamlingar, samlingar med rim och ramsor samt faktaböcker om barns språk-, och läs-utveckling, där de senare riktar sig till föräldrarna. I flera av insatserna beskrivs också att informationsmaterial delas ut.

Det som skiljer insatserna från varandra i denna kategori är att alla insatser inte inbegriper en bokgåva. Vidare finns det insatser som inkluderar en bokgåva, men som inte erbjuder en samling. I någon insats anges att föranmälan krävs och att platserna inte räcker för alla. Vidare riktar sig några av insatserna till något äldre barn och deras föräldrar. I en beskriven insats anges att man har haft med tolk vid ett tillfälle vilket möjliggör att föräldrar, som ännu inte förstår svenska så bra, kan tillgodogöra sig informationen.

6-åringar och nyblivna pensionärer

Nästa tillfälle i barns uppväxt som uppmärksammas på ett liknande sätt som ovan är då barnet fyller 6 år. Dessa insatser riktar sig till sexåriga barn i förskoleklassen och indirekt deras föräldrar och/eller lärare i förskoleklassen. Lärare i förskoleklassen utgör en viktig samverkanspart i denna insats. Det finns också några enstaka insatser som har äldre barn som målgrupp och, i ett fall, nyblivna pensionärer.

Flera av insatserna kallas för *6-årsboken*. I en majoritet av beskrivningarna framkommer att förskoleklasser med sexåriga barn bjuds in till folkbiblioteket där de visas runt och får vara med om en sagostund.

I flera fall delas en gåva, i form av en bok, ut till barnen och i några fall ett kuvert med presentkort på en bok. I det senare fallet får barnet, i sällskap med en förälder, återkomma till biblioteket och visa presentkortet för att hämta ut gåvan. I beskrivningarna av insatserna anges att medarbetarna ”visar biblioteket, berättar saga och delar ut en gåva” alternativt ”visar runt, läser sagan och delar ut ett kuvert med information om biblioteket”. I ytterligare en beskrivning framkommer att bibliotekarien sitter ner tillsammans med barngruppen och lärarna och ”talar om biblioteket, vem som äger det och vad det innebär att skaffa lånekort”. I en annan beskrivning framkommer hur det ordnas en skattjakt på den aktuella boken som ska delas ut. Det beskrivs hur ”biblioteksstöket gömt böckerna och lagt ut ledtrådar”. Denna kategori av insatser innebär ofta att barnen får med sig ett eget lånekort hem. Ibland anges att detta har förberetts genom hemskickade förbindelsekort till barnens föräldrar, något som då möjliggjorts genom lärarna i förskoleklassen. Oftast anges att barnen erbjuds att låna hem böcker efteråt. I en insats beskrivs att barnen visas utlåningsmaskinen. I två av beskrivningarna anges att bokgåvan innebär en viss uppföljning. I ett fall innebär det att ”böckerna använts i grupperna en tid innan de tar hem dem” och, i ett annat fall, att gåvan kompletterades med en konsert på temat *Astrid Spyflugan* ett år och en utställning om *Barbro Lindgren* ett annat år.

De syften som framkommer är, återigen, att visa på biblioteket som en mötesplats. Ett syfte som anges är att ”inspirera barnen att komma igen med sina föräldrar och skaffa eget lånekort”. Folkbiblioteket i Höör beskriver att alla förskoleklasser och alla elever i årskurs 7 bjuds in klassvis för att, som det uttrycks, ”visa vad vi kan hjälpa till med”. I beskrivningen framkommer att sexåringarna får en sagosamling och eleverna i årskurs sju en pocketbok som gåva vid besöket. Besöket inkluderar rundvisning samt sago-stund för de yngre barnen och bokprat för de äldre.

Läsfrämjande som information och upplysning

De insatser som samlats i detta tema innebär att folkbiblioteken informerar och upplyser om värdet av att läsa och att kunna läsa, men också att de infor-

merar och upplyser specifikt om viss litteratur samt om olika sätt som tillgång till litteratur kan skapas. En stor andel av insatserna riktar sig sammantaget till föräldrar och personal inom förskola och grundskola med avsikten att barns språk-, läs- och skrivutveckling ska stärkas och gynnas. Insatserna innebär sammantaget en retorik om värdet och nödvändigheten av att läsa samtidigt som frågan om tillgång berörs.

Temat närmar sig den teoretiska förklaringsmodell för läsfrämjande som berör *understödjande av förmågor*. Detta då insatserna allmänt innebär ett tal om förmågor och/eller om värdet av förmågor som sammantaget stödjer läsning. Samtidigt återfinns i det empiriska materialet inte sådant som mer specifikt definierar – och också beskriver – vilka förmågor som avses och vad som kännetecknar dem. Ett exempel på detta är begreppet *språkutveckling* som återkommer flera gånger och på så vis lyfts fram som eftersträvsvärt, men som inte mer exakt definieras. Att detta inte görs kan bero på flera orsaker, där enkätundersökningens begränsning som metod utgör en.

När nyblivna föräldrar och deras barn involveras i ramsor och sagor för de yngsta närmar sig detta tema den teoretiska förklaringsmodell där läsfrämjande ses som *social praktik*. Föräldrarna får information om nyttan med läsning och får i en del fall också uppleva hur läsfrämjande kan iscensättas. Utifrån beskrivningarna skulle man kunna säga att föräldrarna involveras i ett socialt och kulturellt sammanhang på folkbiblioteket där ramsor, lek med språk och berättande – och deras barn – är i centrum. Att bli förälder och att möta sitt barn och kommunicera med det svarar mot ett djupt mänskligt behov. Stunden, och möjligen de återkommande stunderna på folkbiblioteket, kan för föräldrarna och deras barn innebära minnen och erfarenheter av lek med språk och umgänge med barnböcker, som formar en kronologisk historia av literacy (Barton, 2007). På ett liknande sätt skulle man också kunna säga att det nätverk som träffas ute på förskolorna, en insats som utifrån beskrivningen kan beskrivas som uppsökande och utåtriktad, innebär en social praktik där relationer kan växa. En sådan insats skulle då kunna beskrivas som att den innebär upplysning och information om *understödjandet av förmågor* men också att den ut-

gör en *social praktik* kring vad läsfrämjande i förskolan praktiskt och konkret kan innebära.

Som en röd tråd genom detta tema återkommer folkbibliotekens uppdrag gällande tillgänglighet för alla till litteratur genom lån och/eller specifika tjänster för detta, men också uppdraget att visa barn särskild uppmärksamhet med syftet att ”främja deras språkutveckling och stimulera till läsning” (bibliotekslagen, 2013: 801, § 8). Vidare relaterar en del av insatserna till folkbibliotekets uppdrag att rikta särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning. Likaså framkommer folkbibliotekets roll som en central mötesplats för alla medborgare.

Uppmana, utmana

De insatser som samlas i detta tema utgör 6 % av samtliga insatser. Insatserna riktar sig främst till barn och unga som kan läsa själva, men det finns också flera exempel på insatser, med samma upplägg, som riktar sig till vuxna. Lärare i grundskolan utgör en viktig samverkanspart i denna insats. I detta tema inordnas endast en kategori av insats: *Sommarboken*.

Sommarboken kan beskrivas som en klassiker bland folkbibliotekens läsfrämjande insatser och beskrivs av flera medarbetare som ”ett inarbetat koncept”. Många av medarbetarna på de olika folkbiblioteken beskriver att denna insats pågått i ”många år”, ”sedan urminnes tider” eller ”sedan lång tid tillbaka”. Ett vanligt upplägg är att barnen via skolan får information från sitt folkbibliotek. Folkbiblioteken tillhandahåller olika slags broschyrer/foldrar där sommarläsarna uppmanas att läsa ett visst antal böcker och sedan skriva ett kort omdöme. När sommarläsarna sedan lämnar in sina omdömen får de en bok som gåva och är med i ett lotteri. De bjuds också ofta in till en avslutningsfest i september.

Ett bibliotek beskriver att ”alla bjuds in till Sommarboken-fest där de får en bok, deltar i utlottning och får fika”. I flera beskrivningar framkommer att barnen erbjuds bokprat inför sommarläsningen, i skolan eller på biblioteket. Barnen väljer själva vilka böcker de vill läsa. De texter som utgör underlag för denna satsning är fack- och skönlitteratur för barn och unga. Syftet är att uppmuntra till och hålla igång läsningen under sommarlovet. I beskrivningarna anges ofta att insatsen når hundratalet eller fler deltagare.

Två av de beskrivna insatserna har samma upplägg som ovan, men fokuserar läsning på jullovet. Vidare finns det tre beskrivna insatser, med samma upplägg som ovan, som riktar sig till både barn, unga och vuxna samt sju insatser som riktar sig till enbart vuxna.

Läsfrämjande som uppmaning och utmaning

De insatser som samlats i detta tema innebär att folkbiblioteken uppmanar och utmanar olika målgrupper att läsa böcker. Detta tema närmar sig den teoretiska förklaringsmodell för läsfrämjande som berör *understödjande av förmågor*, då insatsen innebär ett tal om förmågor och/eller om värdet av förmågor som stödjer läsning. I detta fall handlar det om att upprätthålla förmågan att läsa. Man skulle kunna säga att ett nyttoperspektiv på läsning framkommer. Genom uppmaningen att själv välja och läsa flera böcker samt skriva eller rita något om innehållet, närmar sig detta tema även den teoretiska förklaringsmodell där läsfrämjande ses som en *social praktik*. Det senare kan ytterligare förstärkas i de fall där eventuella möten kan skapas genom mottagare och/eller samtal eller bearbetning av det lästa. Frågor som uppkommer är om dessa möten, i form av exempelvis avslutningsfester, innebär en social praktik där böcker tillmäts betydelse och/eller om det innebär att den enskilda läsoplevelsen fördjupas. Detta tema riktar sig till flera målgrupper, som av beskrivningarna att döma, samtidigt hålls isär.

Även i detta tema återkommer folkbibliotekens uppdrag gällande tillgänglighet för alla till litteratur genom lån och/eller specifika tjänster för detta, men också uppdraget att visa barn särskild uppmärksamhet med syftet att ”främja deras språkutveckling och stimulera till läsning” (bibliotekslagen, 2013: 801, § 8). Likaså framkommer folkbibliotekets roll som en central mötesplats för alla medborgare.

Presentera och samtala

De insatser som samlas i detta tema utgör 27 % av samtliga insatser. Dessa insatser, som innebär att böcker presenteras och samtalas om, riktar sig till barn, unga, unga vuxna och vuxna där särskilt prio-

riterade grupper ibland ingår. De vanligaste målgrupperna för insatserna inom detta tema är vuxna respektive barn i åldersgruppen 6-12 år. En något mindre andel av insatserna inom detta tema riktar sig till barn och unga över 12 år. Ett fåtal av insatserna i denna kategori riktar sig till unga vuxna i åldern 16-25 år. Insatserna inom detta tema benämns ofta som *bokprat* och *bokfika*. I det följande beskrivs dessa insatser mer ingående utifrån de olika målgrupper som de riktas till.

Barn 6-12 år

Knappt hälften av insatserna riktar sig till barn i åldern 6-12 år. I beskrivningarna av de insatser som benämns *bokprat* framkommer att medarbetare på folkbiblioteken åker ut till skolklasser och har med sig en uppsättning böcker som klassen oftast får tillgång till under en längre tid. Under ca 30-40 minuter, presenterar och berättar bibliotekarierna om en del av de medtagna böckerna och/eller läser vissa avsnitt högt. Det framkommer också att skolklasser kommer till folkbiblioteket för bokprat liksom att denna insats ibland fungerar som en uppstart av läsgrupper, vilka ska fortsätta framöver i skolans regi. Lärare i förskoleklassen och grundskolan utgör en viktig samverkanspart i denna insats. I beskrivningarna av de insatser som benämns *bokfika* alternativt *bokklubb* eller *boksnack* framkommer att det innebär presentation och samtal om böcker samt fika och att dessa insatser uteslutande äger rum i folkbibliotekets lokaler.

I beskrivningarna av bokprat framkommer att medarbetarna på folkbiblioteken, som tidigare nämnts, åker ut till skolklasser ”med böcker/media som klasserna får på långlån”. Likaså framkommer, som nämnts ovan, att klasserna kommer till det aktuella folkbiblioteket och ”får presentation av 4-5 böcker utifrån ett tema och sedan kan låna dessa eller andra böcker”. Folkbiblioteket i Sölvesborg beskriver att i årskurserna 1-3 får varje klass minst 7 besök per år där fack- och skönlitteratur presenteras och pratas om och folkbiblioteket i Nybro beskriver att alla klasser i årskurs 4 får bokprat om 3-4 titlar per år. Folkbiblioteket i Svedala beskriver att de också pratar om författaren, visar fotografi och pratar om översättarens och illustratörens roll.

Folkbiblioteket i Trelleborg beskriver att de erbjuder ”bokprat under 2-3 månader på särskilda teman som exempelvis kärlek, vänskap eller resor i tid och rum”. I detta fall får sedan lärare i årskurs 2, 4 eller 6 boka in besök med sina klasser och lyssna till bibliotekarierna på folkbiblioteket som ”pratar om temat utifrån ca 5 böcker och läser högt ur någon”. Därefter får sedan eleverna låna böcker. I likhet med den tidigare beskrivna insatsen *Sommarboken* återkommer att *bokprat* har organiserats ”sedan otaliga år tillbaka” alternativt att det är en ”återkommande aktivitet sedan många år”. Gällande bokprat i skolklasser framkommer vidare att de ofta riktas med viss regelbundenhet till vissa årskurser. Genom dessa återkommande insatser mot vissa årskurser framkommer, i en del beskrivningar, att flera hundra elever nås. I beskrivningarna av i stort sett samtliga *bokprat* framkommer att medarbetarna på folkbiblioteken tillhandahåller flera exemplar av de böcker som presenteras, vilket betyder att tillgång till böcker möjliggörs. Folkbiblioteket i Malmö beskriver att de använder ett digitalt berättarum där de visar ”bilder ur boken och inspirationsbilder” och använder ”ljud för att förstärka bokens innehåll”. Några av bokpratens äger rum, som tidigare beskrivits, i anslutning till *Sommarboken*.

De syften som sammantaget anges är, återigen, att ”etablera biblioteket som en lustfylld plats” samt att ”stimulera läsintresset hos barn och unga”. De texter som bokpratens utgår från är ny och gammal barn- och ungdomslitteratur samt ljudböcker. De titlar som presenteras är ibland kopplade till *Bokjuryn*¹⁷.

De insatser, som benämns *bokfika* alternativt *bokklubb* eller *boksnack*, innebär presentation och samtal om böcker samt fika. Dessa insatser genomförs i folkbibliotekets lokaler. I beskrivningarna framkommer att folkbiblioteken bjuder in barn och erbjuder aktiviteter där de uppmanas att ”tipsa och prata om böcker”. Ibland framkommer att tävlingar och pussels med anknytning till barn- och ungdomslitteratur ordnas och i en del beskrivningar framkommer att barnen får ”träna på att söka i katalogen” eller ”göra egna bokskyltningar”. En återkommande beskrivning av denna aktivitet är att ”vi tipsar varandra om böcker och fikar”. En medarbetare på ett folkbibliotek beskriver att ”vi försöker följa deras läsning och fånga upp vad de skulle gilla”.

17) Bokjuryn är en satsning av Kulturrådet där barn och unga upp till 19 år uppmanas att rösta fram sin favorit eller max fem av de böcker som givits under det senaste året (Bokjuryn, 2014)

Folkbiblioteket i Simrishamn beskriver att *bokfika* arrangeras på filialbiblioteken ”ute i kommunens byar” och det beskrivs hur man ”packar mängder med böcker, kanelgiffar, saft och kör ut”. Barnen kommer sedan själva till denna aktivitet eller tillsammans med personal från Fritids. På folkbiblioteket i Värnamo har klubben *Bokslukarna* träffats en gång per månad under 2012 och från folkbiblioteket i Markaryd beskrivs en insats i samarbete med Fritidskontoret där 10-20 barn en gång per termin får tips om sport- och idrottsböcker. Genom folkbiblioteket i Högsby arrangeras en bok- och filmklubb för unga med syftet att ”ge deltagarna möjlighet att se kvalitetsfilm, diskutera böcker, låna böcker och få boktips”. Några av de beskrivna insatserna äger rum under skollov. Folkbiblioteket i Falkenberg beskriver exempelvis att 20 stycken barn träffats 4 gånger under sommaren i en liknande insats. Vidare framkommer i en del beskrivningar att medarbetare på folkbiblioteken använder dessa grupper med barn som referensgrupper och ibland används ordet *testläsare* i detta sammanhang. Här eftersträvas deltagarnas inflytande över inköp och möjlighet att ge förslag till inköp.

I flertalet av beskrivningarna framkommer att det ofta är ett mindre antal barn, 5-10 deltagare, som deltar i dessa träffar på eftermiddagstid eller kvällstid. En medarbetare beskriver att det inte är någon större efterfrågan, men att ”en liten klick trogna barn kommer varje gång”. I några beskrivningar framkommer vidare att man särskilt riktar sig till barn och unga som ”redan är intresserade av böcker och läsning”.

De syften som framkommer är att man vill ”stimulera läslust hos barn” och att dessa tillfällen innebär en möjlighet för barn att ”få prata om sina läsoplevelser med andra i samma ålder”. De texter som insatserna baseras på är främst skönlitteratur och ibland nämns ljudböcker.

Unga – 12 år och uppåt

Ett mindre antal av insatserna, som berör presentation och samtal om böcker, riktar sig till barn och unga från 12 år och uppåt. I denna kategori av insatser förekommer relativt få beskrivningar av *bokprat* riktade till skolklasser i dessa åldrar. Istället finns det fler beskrivningar av aktiviteter där barn över 12 år och/eller ungdomar antingen bjuds in till folkbib-

lioteken alternativt att denna målgrupp söks upp på något annat sätt. Det är sammantaget relativt få insatser som riktar sig till unga över tolv år.

Folkbiblioteket i Varberg beskriver att de regelbundet bjuder in högstadielklasser till bokprat och framhåller att de vill ”arbeta läsfrämjande i en ålder då läsning är viktigt, men med siffror som visar att läsförståelsen minskar”. I beskrivningen framkommer att medarbetarna på folkbiblioteket genomför bokprat med hjälp av bland annat filmtrailers med syftet att ”visa upp böcker på ett nytt sätt”. Även folkbiblioteket i Uppvidinge genomför årligen bokprat i högstadielklasser.

I flera beskrivningar framkommer att målgruppen bjuds in till folkbiblioteket för presentation och samtal om böcker och ibland används ordet *circle* för denna insats. En beskrivning lyder som följer: ”cirkeln träffas och vi diskuterar vad de läst, vi tipsar om nya böcker, fika ingår och alla pratar fritt”. Även här finns beskrivna insatser som specifikt riktar sig till läsintresserade ungdomar. I en beskrivning framkommer att ”likasinnade får träffas och tala om böcker”.

Folkbiblioteket i Simrishamn riktar sig till platser där ungdomar samlas på sin fritid och beskriver att insatsen *bokfika* på Ungdomens Hus har syftet att ”på ett kravlöst sätt uppmärksamma litteratur och bibliotek”. Här anges att böcker, filmer, ljudböcker, konstböcker, fotoböcker, biografier, musik och lyrik används. Folkbiblioteket i Västervik framhåller i en liknande insats att det är ”enklare att sprida kulturen till fritidsgårdarna än att få ungdomarna att komma till biblioteket”. Ytterligare exempel på insatser kring detta tema är en *Twilight*träff där tiotalet ungdomar träffades en kväll ”fikade, åt äpplen och diskuterade samt tävlade i sina kunskaper om Twilight”. Ett annat exempel är recensioner som läggs ut av deltagande ungdomar på en blogg. Det framkommer också beskrivningar av *bok- och filmklubbar* där deltagarna ser filmer baserade på tidigare utgivna böcker.

Syftet med dessa insatser är sammantaget att stimulera läslust och intresse för litteratur. Vidare framkommer även i denna kategori av insatser att en del av de böcker som presenteras har koppling till *Bokjuryn* samt att en del av insatserna äger rum under olika skollov. Likaså framkommer att till en del av dessa aktiviteter behöver deltagarna anmäla sig.

FOTO: GISLAVEDS BIBLIOTEK

Vuxna

Knappt hälften av insatserna, som berör presentation och samtal om böcker, riktar sig till vuxna. Dessa insatser benämns vid flera olika namn och några exempel är: *bokgrupp*, *läshustkvällar*, *lunchlyrik*, *bokbubbel*, *bokstugan*, *bokprat*, *boktips och litteratursalong*. Det är slående hur insatserna i detta tema står för en stor variation och bredd. En medarbetare uttrycker att insatser som dessa innebär ”möten med människor och berättelser i alla former”. De beskrivna insatserna i detta tema genomförs både dagtid och kvällstid.

I en beskrivning framkommer att medarbetarna på det aktuella folkbiblioteket planerar i början av terminen och därefter åker två av dem ut och genomför bokprat på något café eller i en annan form av samlingslokal. I en annan beskrivning framkommer att man erbjuder två träffar där man pratar om och tipsar om böcker att läsa under julen. I flera av beskrivningarna framkommer att prat om litteratur kombineras med musik. Folkbiblioteket i Nässjö beskriver exempelvis hur högläsning av skönlitteratur och tips om böcker kombineras med musikunderhållning från Kulturskolans musiklärare samt att ”mat ingår i priset”. Det finns också exempel på presentation och samtal om böcker som kombineras med ”litterär frågesport”. Folkbiblioteket i Gnosjö beskriver att de ordnar litterära bufféer i samarbete med en restaurang och samma kombination med

”mat och prat” återfinns i en beskrivning från folkbiblioteket i Landskrona. I beskrivningen av den sistnämnda insatsen framkommer att deltagarna ges möjlighet att ”sitta ner och äta och samtidigt diskutera ett visst ämne” som exempelvis ”klass i litteraturen” med utgångspunkt i Kristian Lundbergs och Ivar Lo Johanssons författarskap. De texter som insatserna baseras på är främst skönlitteratur och facklitteratur för vuxna.

Andra exempel som framkommer är *Bokfrukost* för allmänheten. Folkbiblioteket i Markaryd beskriver en insats med fokus på ljudböcker där ambitionen var att ”nä män som inte var låntagare sedan tidigare”. Genom utskick per post och broschyrer med lästips om ljudböcker som bland annat placerades på *Shell* och *Seven Eleven*, beskrivs att 100 presumtiva nya låntagare nåddes. Malmö folkbibliotek beskriver insatsen *Kulturtips* som ”vuxenträffar där man tipsar varandra om kultur och diskuterar olika ämnen som böcker, musik, teater, restaurang TV film konst och resmål”. I Halmstad anordnas, i samband med *Kulturturnatten* så kallad *speedejting*¹⁸⁾ för litteraturintresserade singlar. Från folkbiblioteket i Kalmar beskrivs hur träffar med presentation av skönlitteratur för vuxna genomförs i samarbete med studieförbundet *Bilda* och *Senioruniversitetet*.

En mycket liten del av insatserna, som rör presentation och samtal om böcker, riktar sig till vuxna med funktionshinder av något slag eller vuxna som

18) Ordet kommer från engelskans speed-dating, en aktivitet där ett antal personer under ett fåtal minuter konverserar med varandra.

håller på att lära sig svenska. I en beskrivning, från folkbiblioteket i Olofström, framkommer att en grupp på tre personer träffas varje gång som en ny tidning kommer från *Centrum för Lättläst*: ”Då samlas vi och går igenom alla nya böcker och diskuterar vilka vi ska köpa in och var de ska stå”. I ytterligare en insats beskrivs att bokprat genomförs regelbundet på ett boende för vuxna med psykiska funktionshinder och ett annat exempel är bokprat på ett äldreboende. Från Värnamo folkbibliotek beskrivs insatser som riktar sig till främst synskadade. Dessa insatser beskrivs som ”träffar där man talar om en bok och boktipsar varandra”. Texter som dessa sistnämnda beskrivna insatser baseras på är talböcker av olika slag, böcker med stor stil samt lättlästa böcker.

Två av insatserna riktar sig mot personer som håller på att lära sig svenska. I en av dessa beskrivna insatser framkommer att syftet är att ”berätta om och tipsa om författarskap och klassiker i den svenska litteraturen” och i den andra beskrivna insatsen framkommer att syftet är att ”stärka invandrare i det svenska språket genom att de kommer igång med sin läsning och genom samtal kring det lästa”. De samverkansparter som involveras i dessa insatser är lärarpersonal på Sfi (Svenska för invandrare) och de texter som insatserna baseras på är framförallt lättläst litteratur.

Boktips på andra sätt

I det empiriska materialet framkommer också presentation och/eller tips kring böcker på andra sätt än genom fysiska träffar. Dessa presentationer sker då genom utplacering och skyltning av böcker på olika sätt, men också genom olika foldrar med skriftliga presentationer samt boktips genom radio, television eller annan digital form.

Läsfrämjande som presentation och samtal

De insatser som samlats i detta tema innebär att folkbiblioteken presenterar och leder samtal kring böcker. Detta tema närmar sig den teoretiska förklaringsmodell för läsfrämjande som benämns *social praktik*. I detta tema står boken som medium i centrum: den hålls i, visas upp, bläddras i och samtalas om. Man

skulle kunna säga att boken utgör den artefakt varifrån den sociala praktiken utgår och äger rum. Författare och illustratörer lyfts fram, vilket bidrar till att förstärka boken som artefakt och medium och vad den egentligen står för och betyder liksom vem eller vilka som är avsändare.

En skillnad mellan målgrupperna inom detta tema är att vuxna frivilligt söker sig till dessa aktiviteter medan barn och unga oftast involveras genom sin skolgång. Detta innebär olika villkor för deltagande, något som kan betyda olika möjligheter respektive begränsningar (Barton, 2007). Det sätt som böcker berättas och samtalas om matchar vidare samtliga deltagares vanor och erfarenheter på olika sätt.

Genom presentation av och samtal om böcker förväntas ett intresse väckas som sedan främjar läsning. Läsning i det breda perspektiv som Liberg och af Geijerstam (2012) tecknar innebär att det är komplexa processer gällande läsning som behöver ske och äga rum efter dessa presentationer och samtal. De processer som behöver äga rum, och som sammantaget stödjer läsning, inbegriper att kunna läsa av, förstå, kunna använda texten och vara intresserad av innehållet på olika sätt samt att kunna se på texten med kritisk blick (Ibid.). Frågor som uppkommer blir då på vilka sätt som eventuella delprocesser gällande detta kan sättas igång redan under presentationen och samtalet kring en bok samt på vilka sätt som individen kan involveras i processer av detta slag framöver, på egen hand eller tillsammans med andra.

Ytterligare en skillnad gällande målgrupperna i detta tema är att i de insatser som riktas mot barn och unga får de senare oftast direkt tillgång till de böcker som presenterats. Tillgången kan beskrivas som riktad och verkningsfull, då det framkommer att det oftast är flera exemplar av samma titel samt flera olika titlar, som lämnas kvar över en längre tid. Denna tillgång, tillsammans med en undervisning som innebär att eleverna får stöd i att förstå innehållet, kan då få en stor betydelse. En sådan undervisning skulle kunna innebära att elever stöds i att läsa på, mellan och bortom raderna och, i enlighet med Langer (1995, 2011), får möjligheter att skapa föreställningsvärldar av det lästa. Självklart kan innehållet och sättet som *bokprat* läggs upp på, liksom huruvida de eventuellt upprepas och utvecklas, ge

elever positiva erfarenheter av läsning. De kritiska faktorer som framkommer rör dock på vilket sätt som tillgång etableras och på vilka sätt som läsningens innehåll bearbetas och följs upp. Det är dessa kritiska faktorer som insatserna kring presentation och samtal är avhängiga av.

I de insatser som riktas mot barn framkommer delvis ett nyttoperspektiv, som berör värdet och nyttan av att läsa böcker. I den sociala praktik som uppstår kring ett antal böcker möts barnen, dess lärare och bibliotekarien. De deltar alla på olika sätt, men den gemensamma nämnaren är ett antal böcker och berättelserna som återfinns i dem. Det finns även exempel på där ljud och bild används för att förstärka upplevelsen av en bok. De insatser som riktas mot vuxna präglas av frivillighet, men också av en högre variation gällande upplägget, där musik, mat och andra kulturella uttrycksformer i något högre grad kombineras med presentationen och samtalet kring de aktuella böckerna. De aktiviteter kring samtal om böcker som barn och unga involveras i på sin fritid utanför skolan kan dock beskrivas som mer informella och här kombineras ibland bok och film.

Gällande de insatser som riktas mot vuxna skulle vissa av dessa kunna beskrivas som mer folkliga och lustfyllda och andra som att de i högre grad fokuserar olika perspektiv i litteraturen. Om dessa insatser innebär en fördjupad dialog kring mänskliga villkor och aspekter som återfinns i litteratur, är inte möjligt att bedöma. Men om de innebär en början till det så skulle sådana insatser i så fall innebära att de närmar sig den teoretiska förklaringsmodell där läsfrämjande ses som *bildning*.

Som en röd tråd löper även genom detta tema folkbibliotekens uppdrag gällande tillgänglighet för alla till litteratur, men också uppdraget att visa barn särskild uppmärksamhet med syftet att "främja deras språkutveckling och stimulera till läsning" (bibliotekslagen, 2013: 801, § 8). Vidare relaterar en del av insatserna till folkbibliotekets uppdrag att rikta särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning. Likaså framkommer folkbibliotekets roll som en central mötesplats för alla medborgare. Vad som inte framkommer i lika hög grad är insatser inom detta tema som riktas sig till medborgare som talar ett annat språk än svenska.

Dela en berättelse

De insatser som samlas i detta tema utgör 23 % av samtliga insatser. Insatserna i detta tema innebär att en berättelse delas. Detta tema täcker alla de målgrupper som folkbiblioteken riktar sig till, från de yngsta barnen till unga och vuxna samt personer med funktionshinder av något slag eller personer med annat modersmål än svenska. I temat ingår kategorier som *Sagostunden* och *bokcirklar* där den förstnämnda aktiviteten riktar sig till de yngsta barnen och den andra till såväl barn, unga och vuxna. Det som kännetecknar insatserna är att berättelser delas. Deltagarna lyssnar till berättelsen under den pågående stunden eller läser den innan cirkeln börjar. Läsoplevelsen bearbetas och/eller talas om sedan på något sätt.

Sagostunden

Den största andelen av insatserna, som innebär att en berättelse på något sätt delas, utgörs av aktiviteter som benämns *Sagostunden*. De flesta insatser i denna kategori riktas mot barn under fem år och i många fall indirekt till deras medföljande föräldrar eller personal från förskolan. Några av insatserna riktar sig till lite äldre barn och då framförallt barn i sexårsåldern, som går i förskoleklass. I beskrivningarna framkommer vidare att några av insatserna baseras på ett annat språk än svenska som exempelvis arabiska. De samverkansparter som involveras i denna insats är ofta förskollärare i förskolan och i förskoleklassen.

I beskrivningarna framkommer att sagan läses högt eller berättas fritt samt att dockor eller annan rekvisita ofta används för att åskådliggöra sagans innehåll. I flera beskrivningar framkommer att sagostunden bygger på en ritual som de deltagande kan känna igen sig i. Ett exempel på det är att sagostunden inleds med en sagoramsa där sagoväskan öppnas, fortsätter med att sagan berättas och bilderna visas och avslutas med sagoramsa och efterföljande pyssel som på något sätt relaterar till den lästa sagans innehåll. Ett annat exempel på ritual, som kan tänkas fånga barnen, uttrycks i beskrivningen att "innan läsning lyssnar vi på det tysta". I flera beskrivningar framkommer vidare att sagan läses på en speciell

plats som exempelvis i *sagotältet* eller *sagogrottan*. Ibland visas sagan via projektor på duk eller vägg. I flera beskrivningar framkommer att sagostunden läggs upp efter ett tema. Från folkbiblioteket i Växjö berättas att en yrkesperson kommer och berättar om sitt jobb och visar utrustning och läser en saga med anknytning till yrket.

Som nämnts inledningsvis genomförs många av insatserna i samarbete med förskolor. I flera beskrivningar framkommer att förskolor bjuds in och att de får anmäla sig. I en beskrivning framkommer att ”sedan vi vände oss till förskolan har efterfrågan exploderat”. I en del beskrivningar framkommer att det finns ett maximerat antal.

I flera av beskrivningarna framkommer att *Sagostunden* utvecklats till något mer, såväl innehållsmässigt som tidsmässigt, och att insatserna då riktar sig till barn tillsammans med deras familjer på exempelvis en lördag eller söndag. Benämningar som används för dessa utökade sagostunder är *Familjelördag*, *Söndagssagostund*, *Fredagsmys* respektive *After Dagens*. Folkbiblioteket i Olofström erbjuder exempelvis *Lördagsstund* sex gånger per år och beskriver att de då använder alla medier i bibliotekets medierum. Folkbiblioteket i Staffanstorps, i sin tur, beskriver insatsen *Alltid på en torsdag* som innehåller olika ”aktiviteter med koppling till böcker”. Ett ytterligare exempel är folkbiblioteket i Nybro, som beskriver hur insatsen *Gula Grillen* bedriver uppsökande verksamhet i syfte att nå barn som inte annars besöker biblioteket. I denna insats, som äger rum i ett partytält, varvas läsning av bilderböcker och/eller dramatiserad saga med efterföljande pyssel.

De syften som anges för denna kategori av insatser är att ”väcka lust till läsande och fantasi”. Ett annat syfte som framkommer är att insatsen ses som ”viktig för barns språkutveckling och för att de lättare ska lära sig läsa”. Just ordet ”språkutveckling” återkommer och då underförstått för att gynna och bereda väg för läsning. Även föräldrar inbegrips i de syften som anges. En medarbetare skriver att ”alla barn blir inte lästa för och förhoppningsvis kan vi få upp föräldrarnas ögon för högläsningens värld”. Ytterligare en syftesbeskrivning anger att man ”tidigt vill hjälpa barnen i deras språkutveckling” och framhåller att sagoläsningen kan innebära att barnen ”blir bättre

på att förstå sin omvärld” liksom att ”deras förmåga till empati och fantasi ökar”.

Gällande sagoläsning för barn med ett annat modersmål än svenska, eller för barn som använder flera språk i sina vardagsliv, anges i en beskrivning att det är viktigt för denna grupp av barn att ”få möjligheter att träna svenska som andraspråk”. Gällande sagoläsning på andra språk än svenska framhålls i en annan beskrivning att ”baskunskaper i hemspråket är en förutsättning för att lära sig svenska”.

Några av insatserna beskriver att de baserar sagostunden på tecken, och nämner då metoden *TAKK*¹⁹⁾ som avser att stödja och underlätta för barn som har någon form av språkstörning och/eller en försenad språkutveckling. De texter som denna kategori av insatser baseras på är sagor och bilderböcker.

Högläsning

Ett fåtal av de insatser, som innebär att en berättelse på något sätt delas, utgörs av insatser som innebär att medarbetarna på folkbiblioteket eller så kallade *läsombud* läser högt för en grupp. I en insats beskrivs hur medarbetare från ett folkbibliotek läser högt för elever i årskurs sju en gång per år. Övriga insatser i denna kategori innebär i ett fall högläsning för personer på äldreboenden och i ett annat fall högläsning för personer med funktionshinder. I insatserna som berör högläsning för äldre på äldreboende anges att läsombud utbildas och samlas på inspirationsdagar för sitt regelbundna arbete med att ideellt läsa högt för denna målgrupp. Folkbibliotekens roll är att samla dessa högläsande läsombud, ge lästips och också fungera som en länk mellan äldreboendets ledning och högläsarna. De texter som denna sistnämnda insats baseras på anges exempelvis vara ”lokalhistoriska böcker, böcker om landet, om att vara ung på 50-talet, gamla visor, sagor och korta berättelser”.

Bokcirklar

Ungefär en tredjedel av insatserna, som innebär att en berättelse på något sätt delas, innebär deltagande i en bokcirkel. Deltagarna i bokcirkeln läser samma bok och träffas på folkbiblioteket för att diskutera den under läsningen vid ett eller flera tillfällen. En majoritet av denna kategori av insatser riktar sig till vuxna och ett mindre antal till barn och unga. Några

19) TAKK anges kortfattat vara alternativ kommunikation och innebär tecken som stöd för personer med språkstörning (TAKK, 2014)

av insatserna vänder sig till personer som håller på att lära sig svenska och en beskriven insats vänder sig till vuxna med psykiska funktionshinder.

Ett vanligt upplägg för vuxna är att boken presenteras vid första tillfället varefter deltagarna läser den på egen hand och diskuterar den vid nästa tillfälle och sedan eventuellt väljer en ny roman att läsa. Vidare beskrivs att bibliotekarien fungerar som stöd och samtalsledare för bokcirkelns deltagare.

Relativt ofta framkommer ett deltagarantal på max 10 stycken och i några fall att föransökan krävs samt att antalet platser är begränsat. I några beskrivningar framkommer att bokcirkelarna är eller har blivit självgående. Folkbiblioteket i Helsingborg beskriver en insats där ”bibliotekarien väljer ut böcker i olika teman och deltar vid första tillfället”. Därefter träffas deltagarna på egen hand på biblioteket, där de också får tillgång till boken. Folkbiblioteket i Kristianstad, i sin tur, beskriver en bokcirkel som sträcker sig över 3 gånger och samlar i genomsnitt 50 stycken deltagare per gång. Upplägget består av ett första tillfälle där den aktuella författaren presenteras via en föreläsning, ett andra tillfälle där boken läses och diskuteras och ett tredje tillfälle där deltagarna får möta författaren.

De syften som anges för denna kategori av insatser är att ”uppmuntra till fördjupad läsning av skönlitteratur och skapa sociala nätverk” liksom att genom samtalet om boken ”ge ökad läsglädje och social samvaro”. De texter som bokcirkelarna utgår från är mestadels skönlitterära romaner. Någon gång nämns biografier. I en beskrivning framkommer att e-böcker använts, något som genererade lågt intresse. De bokcirkel som riktar sig till personer som håller på att lära sig svenska baseras på lättläst litteratur.

Bokcirkel riktade mot barn och unga har liknande upplägg som de som riktas mot vuxna. Även i dessa beskrivningar framgår att böckers innehåll diskuteras och det framkommer även här att deltagarantalet ibland kan beskrivas som lågt. Folkbiblioteket i Varberg beskriver en bokklubb som startades 2012 och där de barn som ville vara med fick anmäla sig, en start som sedan resulterat i två nu existerande bokklubbar med barn i åldern 9-14 år. Ytterligare en beskriven insats utgår från tre böcker och tre filmer med motiveringen att ”ge ungdomar fler ingångar till en berättelse än endast genom en bok”. Det finns också exempel på en bokcirkel som riktar sig till barn

som läser mycket och som har ett särskilt intresse för böcker. I syftet för denna insats anges att man ”vill skapa ett avslappnat forum där det är OK att säga att böcker är det bästa som finns”. I den beskrivna insatsen för de deltagande barnen läsdagbok. Folkbiblioteket i Gislaved beskriver en insats där böcker presenteras genom digitala radioprogram, så kallade podcast. I beskrivningen av insatsen framkommer att de ”väljer en bok, bjuder in en gäst och pratar om boken i 3 avsnitt som vi lägger ut med 2 veckors mellanrum”. I denna insats läste 120 elever på högstadiet samma bok. De texter denna kategori av insats baseras på är mestadels skönlitteratur.

Läsfrämjande – att dela en berättelse

Detta tema samlar insatser som innebär deltagande i en *social praktik*. Även i detta tema står boken på många sätt i centrum: den hålls i, visas upp, bläddras i och samtals om. Alla insatser i detta tema kan relateras till Langers (2011) fem faser och de processer kring förståelse som, enligt henne, behöver äga rum före, under och efter läsningen. Att sammanfatta och exempelvis ställa frågor till texten är då exempel på två strategier för läsförståelse (Palinscar & Brown, 1984), vilka kan införlivas i aktiviteter där en berättelse på något sätt delas och samtals om.

De insatser som riktar sig till yngre barn skulle kunna beskrivas som meningsskapande praktiker. De deltagande barnen socialiseras genom dessa insatser in i vanor och sätt kring sagor och berättelser. I den sociala praktik som etableras möts barn och en bibliotekarie och ibland medföljande lärare och/eller föräldrar. Genom att bilder och annan rekvisita används alternativt genom att sagan dramatiseras öppnas möjligheter för att berättelsens meningsbärande budskap kan relateras till de deltagande barnens erfarenheter och kunskaper. Det öppnas möjligheter för att de deltagande barnen kan utveckla förståelse för hur idéer som representeras i en viss text hänger ihop och skapar mening (Luke & Freebody, 1999; Hall, 2003). Insatserna inom detta tema, som riktas till de yngre barnen, rymmer alltså dessa möjligheter. Dessa möjligheter är avhängiga de aktiviteter kring böcker och läsning som det enskilda barnet erbjuds hemma, på sin fritid och i förskola och skola.

Även i detta tema framkommer ett nyttoperspektiv kring värdet och nyttan av att läsa böcker. Samti-

digt framkommer i relativt hög grad att det efterföljande pysslet också tillskrivs betydelse genom att det förbereds och ges tid och utrymme.

Bokcirkeln utgör ytterligare ett exempel på läsfrämjande som social praktik då denna aktivitet fokuserar interaktion kring innehållet i en roman, biograf eller kanske deckare. Deltagandet är frivilligt. Det som kan göra att deltagandet begränsas är om det finns ett maxantal för antalet deltagare. När tolkning möjliggörs och deltagarna vågar och kan sätta sig själva på spel närmar sig aktiviteten villkor och möjligheter för bildning. Ur ett bildningsperspektiv blir det lika viktigt för den som leder en bokcirkel att sätta sig själv på spel. Frågor som kan ställas till oss alla är hur jag själv sätter mig på spel, tillåter och öppnar upp för någon annans tolkning, som måhända är långt från min egen. Denna öppenhet innebär villkor för ett reflekterande läsande där den slutgiltiga förståelsen alltid återstår (Gadamer, 1975).

Detta med att sätta sig själv på spel gäller då även de texter som väljs som underlag till bokcirkel för barn, unga och vuxna samt på vilka sätt som deltagarna kan känna igen sig i dessa eller inte. Här närmar sig detta tema villkor och möjligheter för identitetsskapande genom skönlitteratur (Olin-Scheller, 2006, 2008; Asplund, 2010; Schmidt, 2013). Det senare öppnar upp för flera frågeställningar kring på vilka sätt som bokcirkel kan, ska eller bör organiseras.

Den sociala praktik som skapas när läsombud läser högt för personer på äldreboende skiljer sig från de övriga då villkor för *social praktik* skapas genom folkbiblioteken i form av utbildning och tillgång av böcker samtidigt som det är ideella krafter som bär upp den.

Även i detta tema finns spår av visionen om och tanken kring bildning i folkbibliotekens uppdrag. Den respektfulla och reflekterande dialogen i en bokcirkel skulle kunna sägas närma sig läsfrämjande som *bildning*.

Som en röd tråd löper även genom detta tema folkbibliotekens uppdrag gällande tillgänglighet för alla till litteratur, men också uppdraget att visa barn särskild uppmärksamhet med syftet att ”främja deras språkutveckling och stimulera till läsning” (bibliotekslagen, 2013: 801, § 8). Vidare relaterar en del av insatserna till folkbibliotekets uppdrag att rikta särskild uppmärksamhet åt personer med ett annat

modersmål och i en del fall personer med funktionsnedsättning. Likaså framkommer folkbibliotekets roll som en central mötesplats för alla medborgare. Gemensamt för samtliga insatser i detta tema är vidare att författare och, i en del fall, illustratörer lyfts fram, något som återkommer i nästa tema.

Möta författaren

De insatser som samlas i detta tema utgör 3 % av samtliga insatser. Insatserna i detta tema innebär ett möte med en författare. En majoritet av insatserna inom detta tema riktar sig till vuxna och ett mindre antal till barn och unga. Författarkvällar eller författarbesök innebär just att en författare bjuds in för att möta sina läsare, berätta om sitt författarskap och läsa högt ur sin senaste roman eller fackbok. I beskrivningen av dessa insatser framkommer att folkbiblioteken marknadsför och informerar om det aktuella besöket. Något folkbibliotek beskriver det som en del av sitt programutbud och framhåller att, detta att få träffa en författare, ”möjliggör ett levande och aktivt bibliotek”. Det framkommer också några exempel där ett författarbesök avslutar en bokcirkel som haft ett visst antal träffar.

Tre stycken, av de beskrivna insatserna kring författarbesök riktar sig till unga. Folkbiblioteket i Värnamo beskriver en insats där alla elever i årskurs nio fick träffa författarna Peter Barlach och Johanna Lindbäck. Även folkbiblioteket i Tomelilla anordnar författarbesök för högstadiel elever och beskriver att ”författaren oftast brukar göra ett besök i varje klass under en till två dagar” och detsamma gäller folkbiblioteket i Markaryd i vars regi författarbesök arrangeras i årskurs 4 och 8. Ytterligare en beskrivning finns med där författarbesök anordnas för elever i årskurs 2 och 4 liksom en beskrivning där författarbesök anordnas, för vuxna och för barn.

Läsfrämjande – att möta en författare

Detta tema samlar insatser som innebär att författare och författarskap fokuseras. Även här står boken i centrum, men nu är det författaren själv som håller i den, visar upp den, bläddrar i den, samtalar om den och kanske signerar en deltagares exemplar. Insatser inom detta tema närmar sig läsfrämjande som *social praktik* då deltagare samlas kring en skönlitte-

rär roman och dess författare, där vissa möjligheter att ställa frågor och att interagera finns. En författarföreläsning kan också närma sig och för en stund innebära läsfrämjande som *bildning* om, återigen, det fördjupade samtalet kommer till stånd där olika tolkningshorisonter möjliggörs. Upplevelsen av det lästa, mötet med författaren och dialogen om berättelsen skulle också kunna innebära läsfrämjande som *Mimesis*. Det sistnämnda förutsätter då en process som börjar med den första läsningen i vardagen och som sedan via dialogen gör att en helt ny tanke väcks hos deltagaren, eller möjligen författaren själv, vilket leder till att något helt förändras och något nytt skapas. Även detta tema relaterar tydligt till folkbibliotekets uppdrag att främja litteraturens ställning och kulturella verksamhet och lyfter även folkbibliotekets roll som en central mötesplats för alla medborgare.

Etablera tillgång

De insatser som samlas i detta tema utgör 8 % av samtliga insatser. Insatserna i detta tema innebär att tillgång till böcker möjliggörs utanför folkbibliotekens domäner. En majoritet av insatserna inom detta tema riktas mot barn under fem år, men också mot barn i åldersgruppen 6-12 samt i några fall till unga. Det finns också exempel på en insats som riktar sig till äldre personer på äldreboenden. Tillgång etableras genom det som beskrivs som *bokkassar* eller *sagopåsar* till de yngre barnen och *boklådor* till barn i skolåldern. Böckerna kommer i detta tema nära de angivna målgrupperna. Det är ett tema av insatser som innebär att tillgång till böcker skapas samtidigt som det hos medarbetarna på folkbiblioteken uttrycks en förhoppning om en vidare konsekvens. Det senare genom att föräldrar, lärare i förskolan, förskoleklassen eller i grundskolan stödjer och främjar barns och ungas läsning utifrån den tillgång som skapats. Insatserna i detta tema når ett relativt stort antal barn, ofta ett hundratal eller fler, och utförs med regelbundenhet.

Barn under 5 år

Samverkansparter som involveras i denna kategori av insatser är personal på förskolan och, i några fall, personal på öppna förskolor och/eller barnavårds- eller familjecentralen. I bokkassarna finns böcker

som sagor, bilderböcker och en del faktaböcker. I hälften av de insatser som riktas mot barn under fem år inkluderas också sagor och bilderböcker på andra språk än svenska.

Genom beskrivningarna framkommer att medarbetare på folkbiblioteken packar ihop *bokkassar*, som hämtas eller transporteras vidare till förskolorna. Dessa placeras i kapprum eller liknande och böckerna kan sedan lånas hem av föräldrar för läsning tillsammans med sina barn. Folkbiblioteket i Kristianstad beskriver att ”vi har 4-5 böcker i varje kasse, 8 bokkassar på varje förskola och 5 till förskoleklassen”. Folkbiblioteket i Högsby beskriver en situation utan några biblioteksfilialer och där en del byar ligger långt från huvudbiblioteket. Med syftet att etablera tillgång placeras här ett antal kassar med böcker i flera förskolors entréer. I beskrivningen av denna insats framkommer att medarbetarna skyltar och byter kassar varannan månad. Folkbiblioteket i Malmö beskriver att kassarna i en liknande insats innehåller följande: ”tre olika böcker, ett anteckningsblock åt föräldern att skriva sina reflektioner i och för barnet att rita bilder i samt broschyren *Att äga ett språk*”. Vid terminens slut ordnas en utställning av böckerna tillsammans med föräldrarnas reflektioner och de konstverk som barnen skapat på förskolan med anknytning till böckerna. Folkbiblioteket i Lund beskriver att de iordningställer en läshörna med inköpta böcker där flera böcker också är på andra språk än svenska. Denna insats kombineras också med fortbildning av *läsombuden* från de olika förskolorna i upptagningsområdet.

De syften som anges för denna kategori av insatser är att ”främja läsandet och förståelsen” liksom att ”nå de föräldrar som inte hinner ta sig till biblioteket”. Ett annat syfte som anges är att man vill ”öka medvetenheten hos vuxna om betydelsen av läsning och språkutveckling.

Barn och unga

Insatser i denna kategori riktas främst mot elever i grundskolan från förskoleklassen och upp till årskurs sex. Samverkansparter är lärare i förskoleklassen och grundskolan. I boklådorna finns flera exemplar av ett antal titlar på olika barn- och ungdomsböcker och faktaböcker. En av insatserna i denna kategori riktas mot flerspråkiga barn som går i förberedelse-

klass och håller på att lära sig svenska. Två insatser i denna kategori riktar sig mot elever på högstadiet, en till elever på gymnasiet och en till unga vuxna.

I beskrivningarna framkommer att dessa insatser ofta kombineras med att medarbetare från folkbiblioteken genomför *bokprat* om de aktuella böckerna. Det senare innebär ofta en introduktion av läsgrupper eller vidare samtal och förståelsearbete i klassen. I flera beskrivningar framkommer att denna kategori av insats kopplas till *Bokjuryn*. Eleverna som nås av denna tillgång av böcker uppmuntras alltså att rösta fram den bok de tyckte om mest. Folkbiblioteket i Oskarshamn beskriver att lärarrepresentanter och skolbibliotekarier träffas och väljer ut de böcker som ska ingå i lådorna. Därefter presenteras och introduceras böckerna genom bokprat av bibliotekarie i årskurs 2, 4 och 7. Efter halva tiden byter skolorna lådor med varandra och nya bokprat anordnas. Eleverna får sedan rösta på sin favorit bland årets böcker och rösterna lämnas in till den nationella omröstningen *Bokjuryn*. Den boklåda som respektive klass har vid detta tillfälle i processen får de sedan behålla och införliva i sitt skolbibliotek.

Folkbiblioteket i Nässjö beskriver att lärare i årskurs 3 får en inbjudan att delta i ett projekt kring en barnbok. Lärarna uppmanas att läsa boken, planera för hur den kan användas i undervisningen och sedan lämna in en ansökan. Dessa klasser bjuds sedan in till presentation och samtal om boken, som vid detta tillfälle också delas ut som gåva till barnen. En liknande insats beskrivs från folkbiblioteket i Lund, som istället riktar sig till gymnasiet. Även här får lärare ansöka och beskriva hur de tänkt sig litteraturarbetet i klassen och folkbiblioteket fördelar sedan, utifrån projektmedel, tillgång till klassuppsättningar av den aktuella romanen. Dessutom anordnas ett författarbesök som upptakt, mitt eller avslutning. Folkbiblioteket i Eslöv beskriver att de träffar alla elever i årskurs sju i en insats som benämns *Läger-skola* med syftet att väcka läslust. Sägner och sagor från snapphanebygden berättas och medarbetarna pratar om böcker med eleverna vars lärare sedan får med sig en låda böcker till skolan.

I de syften som anges framkommer, som tidigare, att medarbetarna vill väcka och stimulera läslust. De böcker som insatserna baseras på är främst skönlitterära barn- och ungdomsböcker. Ibland nämns

lydböcker, liksom facklitteratur riktat till åldersgruppen. I den insats som riktar sig till äldre etableras tillgång genom så kallade temalådor med böcker, film och musik.

Läsfrämjande – etablera tillgång

Detta tema samlar insatser som innebär att tillgång till böcker möjliggörs. Bakom idén om att tillgång till böcker behöver etableras finns tanken om läsfrämjande som *understödjande av förmågor*. Det sistnämnda kräver att föräldrar får tillgång till barnböcker att läsa högt för sina barn alternativt att barn behöver tillgång till barn- och ungdomsböcker för att understödja sin egen läsförmåga. En stor andel av insatserna inom detta tema riktar sig sammantaget till föräldrar och till personal inom förskola och grundskola med avsikten att främja barns språk-, läs- och skrivutveckling. Genom den tillgång som etableras finns en önskan om en fortsättning där föräldrar och/eller lärare använder böckerna tillsammans med barnen i den aktuella åldersgruppen och bearbetar innehållet. Denna tillgång, tillsammans med en undervisning som innebär att eleverna får stöd i att förstå innehållet, kan då få en stor betydelse. Genom att det i en del insatser erbjuds kompletterande bokprat förstärks möjligheterna till läsfrämjande som *social praktik* där elever i olika åldrar arbetar med böckers innehåll före, under och efter läsningen gemensamt och på egen hand. I detta tema etableras tillgång och i många fall erbjuds också bokprat. De kritiska faktorer som framkommer rör på vilka sätt som läsningens innehåll bearbetas och följs upp i förskolan och grundskolan. Det är dessa kritiska faktorer som den etablerade tillgången av böcker är avhängig av. När försök görs att koppla dessa insatser till *Bokjuryn* eller när lärare uppmanas att planera för på vilka sätt som böcker kan användas och bearbetas i undervisningen, kan det ses som ett försök att överkomma dessa kritiska faktorer.

Som en röd tråd genom detta tema återkommer folkbibliotekens uppdrag gällande tillgänglighet för alla till litteratur, men också uppdraget att visa barn särskild uppmärksamhet med syftet att ”främja deras språkutveckling och stimulera till läsning” (bibliotekslagen, 2013: 801, § 8). Vidare relaterar en del av insatserna till folkbibliotekets uppdrag att rikta

särskild uppmärksamhet åt personer med annat modersmål än svenska och personer med funktionsnedsättning. Likaså framkommer folkbibliotekets roll som en central mötesplats för alla medborgare.

Eget berättande/skapande

De insatser som samlas i detta tema utgör 4 % av samtliga insatser. Insatserna i detta tema innebär att deltagare involveras i någon form av eget skapande eller berättande. Insatserna i detta tema benämns exempelvis *Skrivarverkstad*, *Skrivarläger* och *Ung Redaktion*. Flera av dessa insatser liknar de tidigare beskrivna bokcirkelarna. Deltagarna träffas flera gånger. Istället för att dela en existerande berättelse producerar de en ny som, genom gruppen eller någon slags publicering, når mottagare. Ungefär hälften av insatserna i detta tema riktar sig mot barn i åldersgruppen 6-12 år och den övriga hälften mot ungdomar, 12 år och uppåt. Det finns två beskrivna insatser som riktar sig mot vuxna och en insats som riktar sig till flerspråkiga elever i förberedelseklass.

I flera av beskrivningarna framkommer att en skrivpedagog eller författare anlitas för att leda en skrivarcirkel eller workshop kring skrivande. Ofta framkommer att insatsen löper över flera dagar i

följd samt att det ibland innebär en aktivitet under ett lov. Deltagarna erbjuds arbeta med olika skrivövningar individuellt och i par. I någon beskriven insats framkommer att workshopen innebär en kostnad för den som ska delta. I en beskrivning framkommer att barn tillsammans med en bibliotekarie har fått skapa sagor med hjälp av applikationer på iPads. I en annan insats beskrivs hur barn i förberedelseklass fått i uppgift att genom en enkel kortfilm berätta om sitt liv. De medverkande bibliotekarierna gjorde egna filmer ”så att barnen skulle få någon uppfattning”. Efter att varje barn har skrivit ner sin berättelse har de sedan träffat en bibliotekarie och gått igenom sin text och idé, valt bilder, filmat, ritat och spelat in filmen om sig själv på iPads. Från folkbiblioteket i Nässjö beskrivs att Poetry Slam-kvällar med etablerad författare anordnas för ungdomar. De syften som anges för dessa insatser är bland annat att man vill ”stärka språkutvecklingen”. Vidare anges att man vill ”uppmuntra och inspirera till att skriva och fortsätta skriva” liksom att man genom dessa insatser vill ”få in mer av skapande verksamhet”. De texter som denna insats baseras på är fackböcker om skrivande och skönlitterära texter tillsammans med, i vissa fall, digital teknologi.

FOTO: GUDRUN ROMEBOEN

Läsfrämjande – eget berättande

Detta tema innebär läsfrämjande som *social praktik* där deltagare skriver och skapar egna berättelser med penna, tangentbord och/eller genom digitala tekniker. Deltagarna involveras i praktiker där de producerar och använder texter funktionellt, något som kan innebära ett meningsskapande genom olika modaliteter, där skrift ingår (Luke & Freebody, 1999). Om berättande integreras i den egna personligheten och också innebär processer av tolkning och gestaltning, som kan liknas vid ett identitetsskapande, närmar sig detta tema läsfrämjande som *bildning* och *Mimesis*.

I detta tema återkommer folkbibliotekens uppdrag att visa barn särskild uppmärksamhet med syftet att ”främja deras språkutveckling och stimulera till läsning” (bibliotekslagen, 2013: 801, § 8). Vidare relaterar någon av insatserna till folkbibliotekets uppdrag att rikta särskild uppmärksamhet åt personer med annat modersmål än svenska. Likaså framkommer folkbibliotekets roll som en central mötesplats för alla medborgare.

Tillgång och process

De insatser som samlas i detta tema utgör 3 % av samtliga insatser. Insatserna i detta tema innebär en process över flera led som tar sin början i en läsupplevelse och fortsätter med dialog kring upplevelsen över en period. Tolkning och gestaltning möjliggörs för att senare avslutas med skapandet av något nytt, baserat på den första läsupplevelsen. En majoritet av dessa beskrivna insatser riktar sig mot barn i åldersgruppen 6-12 och i ett fall vardera till elever på högstadiet respektive unga vuxna och vuxna. En insats, riktad till barn i förskoleklassen, inkluderar en och samma bilderbok på flera språk. I övrigt är den litteratur som beskrivs i insatserna på svenska. Insatserna utgår antingen från en och samma bilderbok som barnen lyssnar till och ”läser med öronen” eller från en och samma skönlitterära barnbok som de lite äldre barnen läser i tryckt form eller som tal/ljudbok. I det senare fallet stöds den individuella

läsningen genom introduktion och presentation av boken, samtal om boken samt fortsatt bearbetning av boken. På det sätt som insatserna beskrivs är det vidare tydligt att de kräver och baseras på samarbete mellan professioner. I detta tema av insatser involveras främst samverkansparter från olika personalkategorier i grundskolan, som exempelvis lärare och skolbibliotekarier.

I beskrivningarna framkommer ibland benämningen *Lässurr*²⁰ som sammantaget innebär att tillgång, men också interaktion, det vill säga ”surr”, kring böcker möjliggörs. I en beskrivning av denna insats framkommer att elever som ”ska börja med sin läsinläring” får träffa en författare och samtala om en bok” samt att de ”får möjlighet att arbeta med boken utifrån olika uttrycksätt”. Denna beskrivna insats, liksom en majoritet av övriga insatser inom detta tema, avslutas med någon slags avslutningsfest alternativt en konstutställning med barnens tillverkade alster på folkbiblioteket. I beskrivningarna framkommer vidare att insatserna innebär att barn i förskoleklassen under en längre tid får ”fördjupa sig i en bilderbok” liksom att de får ”arbeta kreativt och skapande med inspiration från bilderboken”. I en insats anordnas en workshop på ett skollov där barnen tillverkar broschyrer i form av spyflugor inspirerat av bilderboken *Spyflugan Astrid* (Jönsson, 2007b). I en annan insats beskrivs hur läsecirklar där elever i årskurs fem läst en bok tillsammans på skol- och fritid avslutas med en skriv- och skapardag där barnen får träffa författaren och en konstnär eller bildpedagog. Dagen innebär skriv- och skaparövningar i anslutning till bokens innehåll. Gemensamt för insatserna i detta tema är vidare att barnen i slutet av processen får den bok de bearbetat som personlig gåva. I flera fall är boken signerad av författaren.

I en insats, från folkbiblioteket i Borgholm beskrivs en insats inom detta tema med namnet *Läsfåk*, som riktar sig till alla kommunens elever i år 8. I beskrivningen anges att ”alla elever ska få djupläsa en bok tillsammans och arbeta reflekterande kring det lästa”. Det framkommer vidare att eleverna ”får publicera sina reflektioner på nätet” med ambitionen att ”feedback ska komma från både lärare, bib-

20) Lässurr är från början en satsning där förskola och bibliotek samarbetar för att stimulera språkutveckling och skapa läslust. Projektet har möjliggjorts genom medel från Statens Kulturråd (Regionförbundet i Kalmar län, 2014). Författaren av denna rapport antar att det är denna satsning i förskolan och i Kalmar som har fått en spridningseffekt till andra län och regioner samt även till barn i grundskolan.

liotekarier och bokens författare”. I en annan insats som riktar sig till unga vuxna, 16-25, ingår fyra författarbesök och inflytande över bokinköp. Här beskrivs också att skrivarkurser och bokcirklar ingår. Syftet med denna insats är att nå unga som riskerar att hamna i utanförskap och ”ge dem möjlighet att genom språk och läsning och skrivande utveckla språket och därigenom stärka självförtroendet”. I beskrivningen av den insats som riktar sig till vuxna, och som ingår i detta tema, beskrivs en läsecirkel på temat Japan som förutom läsning av litteratur inkluderar konstutställning, författarbesök, skrivande av Haiku-dikter och sushimiddag.

De syften som anges är att man vill ”väcka barnens läslust och nyfikenhet på böcker”. Vidare anges att man genom insatsen vill arbeta ”språkutvecklande” och ”inspirera till nytt arbetssätt i förskoleklassen” samt ”öka läsglädjen” hos barn.

Läsfrämjande som process

Detta tema samlar insatser som innebär att tillgång till, samtal om och bearbetning av böckers innehåll möjliggörs. Bearbetningen av innehållet iscensätts genom att barn får träffa författare och/eller samtala och arbeta med boken utifrån olika uttrycksätt. På så sätt skulle man kunna säga att många av de tidigare beskrivna insatserna i denna kartläggning nu samlas i ett kluster. I detta tema finns inslag där böcker presenteras och samtalas om och där berättelser delas och bearbetas. Likaså innebär temat att tillgång till böcker skapas och samarbete etableras med personal inom för- och grundskolor. En stor andel av insatserna inom detta tema riktar sig till personal inom förskola och grundskola med avsikten att främja barns språk-, läs- och skrivutveckling.

Temat går att relatera till samtliga förklaringsmodeller för läsfrämjande. Utifrån beskrivningarna kan de läsfrämjande insatserna i detta tema beskrivas som *social praktik* som inkluderar *understödjande av förmågor*. De förmågor som kan stödjas i denna sociala praktik innebär att kunna läsa av, förstå innehållet såväl på ytan som på djupet och att kunna använda och vara intresserad av innehållet i

en text på olika sätt (Liberg & af Geijerstam, 2012). De kritiska faktorer, som påpekats i tidigare teman gällande huruvida böckerna bearbetas och följs upp, verkar i detta tema kunna överskridas. Insatserna i detta tema har det gemensamt att de pågår över tid för att bearbetning av innehållet ska kunna ske och de inkluderar ett sedan, där något nytt händer, som tar sin utgångspunkt i den första läsoplevelsen. På så sätt kan insatserna innebära tillfällen till fördjupad reflektion och möjliggöra tolkning och skapande kring litteratur och läsoplevelser som närmar sig läsfrämjande som *bildning* och *Mimesis*.

Läsfrämjande som *Mimesis* utgår från erfarenheter i vårt vardagliga liv. En sådan erfarenhet är, för några av barnen i beskrivningarna ovan, att de får möta en bilderbok med dess bilder, tema och händelseförlopp. De får fördjupa sig i bilderboken. Vad innebär detta egentligen? Ett sätt att tolka och beskriva vad som händer är att ett utrymme för kreativt skapande öppnas för de deltagande barnen och deras lärare. Ett sådant utrymme kan innebära att barn och lärare sätter sig själva på spel, ställer de frågor de bär på och kommer med egna förslag och tankar om innehållet. Det innebär ett utrymme, ett så kallat mellanrum, för processer av tolkning och gestaltning med inspiration från bilderbokens innehåll. I en del fall innebär barnens kreativa arbete över tid att det avslutas genom en utställning som kan tänkas nå föräldrar och en allmänhet. Det förekommer också exempel på möten med författare och signerade gåvoexemplar av boken, som genom den mimetiska processen, kan tänkas ha blivit personligt integrerad i de medverkande barnens liv.

Som en röd tråd genom detta tema återkommer folkbibliotekens uppdrag gällande tillgänglighet för alla till litteratur, men också uppdraget att visa barn särskild uppmärksamhet med syftet att ”främja deras språkutveckling och stimulera till läsning” (bibliotekslagen, 2013: 801, § 8). Vidare relaterar en del av insatserna till folkbibliotekets uppdrag att rikta särskild uppmärksamhet åt personer med annat modersmål än svenska och personer med funktionsnedsättning. Likaså framkommer folkbibliotekets roll som en central mötesplats för alla medborgare.

Övrigt

De insatser som samlas i detta tema utgör 3 % av samtliga insatser. I detta tema samlas insatser som av olika anledningar inte gått att inordna i de teman som utarbetats i analysarbetet. Exempel på insatser inom detta sista tema är olika temaveckor och utställningar samt den insats som benämns *Språkcafé* liksom olika insatser i anslutning till *Världsbokdagen*. Andra exempel är olika temaveckor och projekt av olika slag.

Insatserna som benämns *Språkcafé* utgör en mycket ringa del av samtliga insatser. Målgruppen för dessa insatser är personer som håller på att lära sig svenska eller som vill fortsätta träna på det svenska språket. De samverkansparter som involveras i dessa insatser är i flera fall lärare och elever inom den utbildning som bedrivs inom Sfi (Svenska för invandrare)²¹. I beskrivningarna framkommer att dessa insatser präglas av samtal som ofta utgår från läst litteratur. Ofta träffas samma grupp regelbundet över en viss tid och aktiviteten leds, som med bokcirkelarna, av en bibliotekarie. De syften som anges för insatserna i denna kategori är bland annat att man vill ”nä nya låntagare” men också att man för denna målgrupp vill ”visa biblioteket som en mötesplats och resurs”. Vidare anges att målgruppen genom insatsen ”kan lära sig det svenska språket snabbare”.

Vidare beskrivs två utställningar, en om *Mattemagi* och en om läsning. Det finns också beskrivningar på läsfrämjande insatser i anslutning till *Världsbokdagen* samt exempel på olika festivaler och/eller temaveckor som exempelvis en *Litteraturfestival* över tre dagar, en *Mångkulturvecka*, en temavecka vardera kring *August Strindberg* respektive *Astrid Lindgren* samt en höstlovsaktivitet över en vecka med namnet *Från Ätrajungfrun till vampyrer* med inslag som berättande, föreläsningar och utställningar. Flera av dessa insatser innebär att projektgrupper med flera samverkansparter träffas och planerat över en längre tid.

Andra exempel är historiska föredrag eller föreläsningar med lokal anknytning. I två insatser beskrivs hur inköpsförslag tas tillvara och beaktas och en insats beskriver en *Litterär vägg* där artiklar om litteratur och författare sätts upp. Folkbiblioteket i Skurup beskriver ett Skapande-skola-projekt där

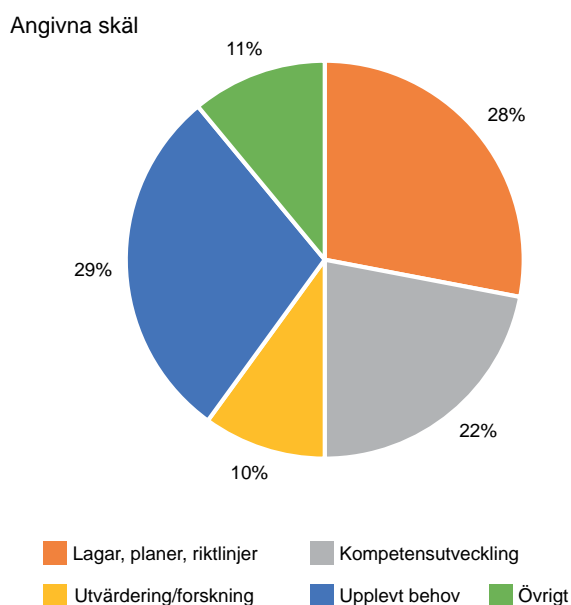
elever i år 6 involverats i olika aktiviteter på temat Kina. I beskrivningen framkommer att barn- och ungdomslitteratur på temat köpts in och introducerats genom samtal. Eleverna har vidare fått prova på olika kulturella uttrycksformer som tuschmåleri och Tai Chi. Ytterligare ett projekt, *Mångspråksprojektet*, kartlägger vilka språkgrupper som finns, vilka behov som finns och den litteratur och media som finns tillgänglig på de aktuella språken.

Det finns vidare exempel på ett antal projekt som på olika sätt berör läsfrämjande insatser riktade mot barn. I *Reading Kids* i Ljungby involveras flera hundra lärare inom förskola och grundskola samt bibliotekarier i ett projekt över tre år som fokuserar språk- och läsinlärning. Målet är att ”alla elever ska kunna läsa och ha läsförståelse när de börjar år 4”. I detta projekt samverkar representanter från förskola, grundskola, skolbibliotek och folkbibliotek. Projektet *Pojkar läser* i Värnamo beskrivs som en punktinsats för att ”försöka vända trenden att pojkar läser mindre”. I det sistnämnda projektet har ett antal klasser involverats i aktiviteter som samtal kring böcker och bearbetning av litteratur. Författarbesök har också ingått i projektet. Folkbiblioteket i Skurup beskriver vidare ett mindre projekt där 20 elever i årskurs 6 arbetat med strategier för läsförståelse en förmiddag/vecka i totalt sex veckor utifrån den modell som Palinscar & Brown (1984) utarbetat. Ett annat projekt i Habo fokuserar förskolans lärare och berörda barn och föräldrar med fokus på högläsning. Folkbiblioteket i Falkenberg beskriver projektet *Humlan lyfter språket* där ett 70-tal lärare i förskolan och ett tiotal bibliotekarier på olika sätt arbetat med att utveckla barns alla språk, både på svenska och modersmål. Flera utbildningsdagar med olika föreläsare har arrangerats med målet att ”inspirera till ett mer medvetet arbete med barnens språk”. I projektet ingår ett mobilt bibliotek, *Humlan*, som besöker förskolorna varannan vecka med böcker och sagostunder på flera språk. Folkbiblioteket i Kristianstad, slutligen, beskriver ett *Visualiserings- och digitaliseringsprojekt* där man arbetar med olika tekniska lösningar ”för att förstärka upplevelsen av boken och berättandet”. Flera av dessa senare projekt kan sägas innebära någon form av uppläsning och information kring värdet av att läsa.

21) Sfi är en egen skolform med syftet att ge vuxna med annat modersmål än svenska grundläggande kunskaper i svenska. Sfi har en egen kursplan för sin verksamhet.

Angivna skäl för insatserna

När det gäller de skäl som medarbetarna på folkbiblioteken anger för en viss insats berör det främst olika lagar, planer och riktlinjer och ett upplevt behov och/eller brist på en viss aktivitet. Ett annat skäl som anges berör egen kunskap utifrån kompetensutveckling. Insatserna motiveras också utifrån skäl som baseras på slutsatser dragna från olika slags utvärderingar, rapporter och, i en del fall, tidigare forskning kring området. Andra skäl som framkommer baseras på egna intressen och/eller erfarenheter och traditioner. De angivna motiven för insatserna fördelar sig på följande sätt bland folkbiblioteken:

Lagar, planer och riktlinjer

De lagar, planer och riktlinjer som anges när insatser för läsfrämjande motiveras av medarbetarna på folkbiblioteken är bibliotekslagen (2013: 801), lokala biblioteksplaner och/eller handlingsplaner samt i några fall lokala *Läsfrämjandeplaner*, men också skollagen (2010:800), läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, Lgr 11 (Skolverket, 2011) och läroplanen för förskolan, Lpfö 98 (Skolverket, 2010). Vidare anges i ett fall Kulturrådets riktlinjer för *En skapande skola*. En medarbetare uttrycker att ”måldokumentet anger att det ska satsas på barn och mångkultur” och en annan beskriver att bibliotekslagen ”anger att folkbiblioteken särskilt ska främja läsning

och tillgång till litteratur”. I ett annat fall motiveras en insats utifrån kursplanen i svenska (Skolverket, 2011).

Vidare motiveras insatser utifrån den aktuella kommunens övergripande mål. I något fall anges ”mål inom kultur- och fritidsnämnden” och i ett annat ”nämndens inriktning på barn och unga”. En medarbetare beskriver att ”avtal finns med barn- och utbildningsförvaltningen angående lässtimulerande åtgärder”. En annan medarbetare beskriver att folkbiblioteket ”fått som uppgift av stadsområdesorganisationen att arbeta läsfrämjande med barn 9-14 år” i ett socioekonomiskt utsatt område. I ytterligare några fall motiveras insatserna utifrån kommunens eller regionens Kulturplan. Baserat på exempelvis övergripande mål i kommunen, men också bibliotekslagen, anges i ett flertal beskrivningar att vissa grupper ska prioriteras som exempelvis barn och unga. I några fall nämns handlingsplaner för tillgänglighet av digital informationsteknik.

Kompetensutveckling

När insatser motiveras utifrån kompetensutveckling rör det någon form av längre kurs eller utbildning alternativt en föreläsning eller konferens som berör någon eller flera aspekter av läsfrämjande. När det gäller de kurser som medarbetare anger att insatser grundas i berör de exempelvis barns språk-, läs- och skrivutveckling, sagoberättande och/eller bokprat alternativt berättarkurser för barn. De föreläsningar som anges som grund för olika insatser berör även de i några fall barns språk-, läs- och skrivutveckling. Ett annat exempel är bilderbokens bakgrund och användningsområde. Vidare anges två kurser kring litteraturförmedling på universitetsnivå. Några av medarbetarna anger även att de har kompletterande examina som exempelvis förskollärautbildning eller liknande.

Flera av medarbetarna anger regionala exempel på kompetensutveckling och/eller olika seminarier som grund för de insatser som genomförs. Någon nämner de seminarier som genomförs av Centrum för barnkulturforskning vid Stockholms universitet. En medarbetare anger ”egen lästid” som en grund för insatser. Några av medarbetarna nämner vidare *Författardagarna* i Hässleholm och *Bokmässan* i Göteborg som viktiga inspirationskällor för olika insatser. Det framkommer vidare att olika projekt kan inspirera och motivera varför insatser genomförs.

En medarbetare beskriver att ”många liknande projekt/koncept genomförs på andra bibliotek”. Ytterligare en medarbetare beskriver att Lässurr inspirerat honom eller henne och två andra nämner samma sak med *Läskraft* och *Kultur i vården*.

Utvärderingar/Tidigare forskning

Insatser motiveras också utifrån utvärderingar och tidigare forskning. Exempel på sådana angivna skäl som framkommer är ”forskning om böcker och läsning”. Ett annat uttryck som förekommer är ”forskningsrapporter”. Det senare anges då vara forskningsrapporter om barns språkutveckling alternativt barns tidiga läsinlärning och i ett annat fall ”en rapport skolbibliotekens verksamhet”. I ett fall nämns ”rapporter om försämrade läsförståelse” och ett annat fall ”nationella forskningsresultat vad gäller digital delaktighet”. I några fall namnges också forskare och/eller författare explicit. Två medarbetare nämner resultat från internationella läsundersökningar genomförda av PISA och/eller PIRLS.

Det finns få exempel på mer exakta angivelser av forskningsresultat. I de övriga svaren i enkätundersökningen går det ibland att ana eller anta att det kan vara någon slags utvärdering om läsvanor som avspeglas i kommentarer som att ”barn och föräldrar läser mindre högt för barnen när de är små”.

Upplevt behov eller brist

När insatser motiveras utifrån ett upplevt behov eller brist kan det vara utifrån en egen upplevelse eller något som uttrycks från någon person inom folkbibliotekets olika målgrupper. Exempel på det senare utgör önskemål från lärare inom förskolan och grundskolan. Det senare uttrycks i beskrivningarna som att ”pedagoger upplever att de [barnen] tappat sin läsfärdighet under sommaren” eller att ”pedagoger ber biblioteket om hjälp”. Det upplevda behovet kan också uttryckas genom ”allt fler frågor från besökare”.

Flera av de angivna skälen rör vikten av läsfrämjande bland barn och unga. Från ett folkbibliotek uttrycks att de ”upplevt minskande läsintresse bland elever” och från andra att de vill att barn ”ska få dela sina läsupplevelser” respektive ”fördjupa” desamma. Andra skäl som anges är att folkbiblioteken vill nå ut till prioriterade grupper av olika slag. En sådan prioriterad grupp som nämns i ett fall är ”nya svenskar”. Vidare anges i några fall att folkbiblioteken vill ”öka den digitala delaktigheten” respektive den ”digitala kompetensen”.

Ibland anges också att man inom folkbibliotekens verksamhet saknat en viss aktivitet eller upplevt brist på aktiviteter för en viss målgrupp. I ett annat fall motiveras en insats därför att den är omtyckt av målgruppen.

Slutsatser och möjligheter

Folkbibliotekens huvuduppgifter är att främja läsning och tillgång till olika slags medier där skön- och facklitteratur återfinns tillsammans med annan slags digital information (bibliotekslagen 2013: 801; Unesco, 1994). Läsfrämjande insatser ska möjliggöra och stärka medborgares deltagande i ett demokratiskt samhälle. Samtidigt finns tydliga incitament som talar för att folkbibliotekens läsfrämjande insatser ska stärka litteraturens ställning, kulturell verksamhet och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning (bibliotekslagen 2013: 801). Folkbiblioteken har således ett komplext uppdrag gällande läsfrämjande med starka och tydliga demokratiska förtecken.

Resultatet visar att folkbiblioteken genomför en mängd läsfrämjande insatser som sammantaget kännetecknas av en stor variation och mångfald. Utifrån resultatet går det inte att ge svar om den rätta metoden eller den rätta vägen gällande läsfrämjande insatser, men det går däremot att ställa frågor, problematisera och möjligen att utmana.

Läsfrämjande – ett komplext uppdrag

I folkbibliotekens komplexa uppdrag kring läsfrämjande framkommer flera spänningsfält. Ett spänningsfält framkommer mellan å ena sidan betoningen på tillgång till litteratur, medier, tjänster och samtida informationsteknik och å andra sidan betoningen på bildning, läsning och aktivt kunskapssökande. Tillgång kan ses som helt avgörande och nödvändigt, men kan heller inte ses som svaret på medborgares personliga meningsskapande, lärande och deltagande i samhället genom skrift och andra uttrycksformer. Idag uttrycks mycket starka krav och önskemål om höga skriftspråkliga nivåer genom nationella riktlinjer och internationella policydokument (SOU 2012:65; Skolverket, 2012, 2013; Statistiska centralbyrån, 2014). Här framträder spänningsfält utifrån humanistiska, demokratiska och ekonomiska motiv.

Det går också att skönja spänningsfält som berör bilderböckers och skönlitterära romaners konstnärliga kvalitet. Från vilka utgångspunkter väljs bilderböcker vad gäller konstnärlig halt i illustrationerna

och berättelsens litterära kvalitet? Erbjuds möjligheter till fördjupad läsning av skönlitteratur eller blir det nyttan och tillgången och kanske också den mer lättsamma nöjesläsningen som tar överhanden? Förstudien ger inga exakta svar på detta, något som till stor del beror på de frågor som ställts liksom enkätundersökningens begränsning som metod. Fördjupad läsning kan sägas kräva fördjupad litteratur. Samtidigt tar fördjupad läsning alltid i sin början i det som är nära, känt och välbekant. För att erbjuda nya tolkningshorisonter måste vi också våga lämna det kända, det omtyckta och det populära. I de läsfrämjande insatser som möjliggör nya tolkningar och nya gestaltningar finns just beröringspunkter med fördjupad läsning av skönlitteratur och möjligen också det som kan benämnas konstnärlig förnyelse. Konsten gällande det sistnämnda anspråket ligger i, att med Gadamer (1997) ord, sätta sig själv på spel så att mellanrum öppnas för yttrandefrihet, nya tolkningar och nya gestaltningar.

Litteraturutredningen (SOU 2012:65) lyfter också fram barn och unga som en prioriterad grupp, något som ställer stora krav inom utbildningssammanhang, men också på folkbiblioteken. Dessa krav medför att förslag på åtgärder väcks som samfällt och med stor verkningskraft riktar sig till denna stora målgrupp, något som kräver mycket resurser och tid. Det senare kan då ställas mot folkbibliotekens uppdrag att rikta särskild uppmärksamhet åt målgrupper med annat modersmål än svenska liksom personer med funktionshinder av något slag.

Folkbiblioteken är heller inte ensamma om sitt läsfrämjande uppdrag utan kan sägas dela det med institutioner inom utbildning samt vård och omsorg och egentligen alla institutioner inom det svenska samhället. Resultatet visar tydligt att i de läsfrämjande insatserna möts professioner som bibliotekarier, lärare och pedagoger inom förskola och grundskola och personal inom barnvårds- och familjecentraler, men även personal inom vård och omsorg. Även här framträder spänningsfält som väcker frågor: vad ska folkbiblioteken göra och vad ska skolan göra och vad kan och ska de kanske göra gemensamt?

Blanda målgrupper och skapa möten

På något sätt behöver alla ovanstående aspekter vägas in och balanseras mot varandra. Oavsett komplexiteten och de spänningsfält som finns behöver vi ställa oss frågan vad det läsfrämjande uppdraget ska innebära. Vi måste med andra ord orka hantera denna komplexitet. Resultatet visar, som framkommit, på en stor mångfald. Finns det möjligheter att samordna vissa insatser så att de når flera målgrupper samtidigt? Kan och ska *Sommarboken* kanske riktas till hela familjer och både vuxna och barn inom en rad olika sammanhang och på olika språk? Finns det möjlighet att dessa målgrupper sedan möts och att samtidigt målgrupper i socioekonomiskt utsatta områden får särskilt stöd? Kan barn gå med sina föräldrar eller någon annan anhörig till presentation och samtal om böcker och ska möjligen i högre grad böcker på andra språk integreras i samtliga insatser? Ska kanske alltid *en* bilderbok/barnbok på svenska och flera andra språk finnas med i presentationer och samtal om böcker för vuxna? Dessa frågor berör sammantaget på vilka sätt som målgrupper kan blandas och människor mötas. Möten kan få följden att människor delar med sig av sina erfarenheter och kunskaper kring böcker och läsvanor, med andra ord sitt sociala och kulturella kapital kring detsamma. Detta kan bidra till betydelsefulla signaler om värdet och vikten av att läsa litteratur utan att det upplevs som förmaningar eller enbart förknippat med nytta. Samtidigt framstår det som mycket viktigt att insatser mot prioriterade grupper bibehålls och förstärks. Resultatet visar på vikten av att förstärka och utöka insatser, där flera språk möts och integreras. Insatser mot framförallt flerspråkiga barn och/eller barn och unga i socioekonomiskt utsatta områden ser anlitad forskare som viktiga att prioritera. En möjlig potential gällande alla läsfrämjande insatser, som delvis framkommer i resultatet, är samverkan med studieförbund och andra organisationer eller institutioner i det omgivande samhället.

Resurser – hur använda på bästa sätt?

Andra frågor som uppstår berör hur resurser kan användas på det mest effektiva sättet. Finns det möjlighet att en del insatser över tid kan bli självgående och drivas av medborgare själva, men med stöd av

folkbiblioteket? Kan en etablerad bokcirkel så småningom bli självgående, som det finns något exempel på i resultatet. Var går gränsen för antal deltagare? Frågor man kan ställa sig i relation till läsfrämjande är också på vilket sätt pysslet bidrar till bearbetning och uppföljning av det lästa. Är det kanske här den konstnärliga förnyelsen kommer in genom att barn uttrycker och gestaltar sin upplevelse av en sagostund på kreativa och unika sätt? Andra frågor som går att ställa utifrån förstudiens resultat om liknande ideella krafter som i insatsen *Läskraft* även kan användas i andra sammanhang. Vore det möjligt med liknande ideella krafter som läste högt för ungdomar? Och för barn på olika språk?

Tillgång – och bearbetning

En annan fråga som uppstår är om tillgång kan eller ska etableras utan att samarbete eller en fortsättning på den tillgång som etablerats, sker. Mot bakgrund av folkbibliotekens uppdrag, men också mot det uppdrag som förskolor och grundskolor har, framstår de exempel där etablerad tillgång av böcker får en konsekvens genom exempelvis fortsatt bearbetning över tid, som eftersträvansvärt. Med andra ord är det helt avgörande att lärare inom för- och grundskola införlivar tillgång av böcker i meningsfulla och hållbara undervisningssammanhang, något som det också finns vissa exempel på i resultatet. Det framstår också som helt avgörande att folkbiblioteken etablerar denna tillgång. Med detta som grund, det vill säga lärares och bibliotekariers tydliga uppdrag och ansvar kring läsning och läsfrämjande, kan en fortsättning följa som mer inriktar sig på villkor och möjligheter för dessa undervisningssammanhang. Vad har då bibliotekarier ansvar för och vad har lärare ansvar för och var möts och samarbetar dessa professioner på folkbibliotek, förskolor, grundskolor och skolbibliotek? Här ser anlitad forskare att fortsatt forskning som riktar in sig på att följa, dokumentera och analysera goda exempel på det senare är av stor vikt. Det handlar om att hitta goda sätt att arbeta på liksom att nyttja de resurser som finns på ett hållbart sätt. När en process går hela vägen från tillgång till samtal, bearbetning och transformation och gestaltning av den första läsupplevelsen, som i *Lässurr* och *Läsfåk*, framstår det för anlitad forskare som mycket eftersträvansvärt

och hållbart i relation till såväl folkbibliotekens som grundskolornas uppdrag, men också i relation till den tidigare forskning som finns.

Vad måste fokuseras och prioriteras?

Kanske är det då viktigt att utmana de förgivettaganden eller blinda fläckar, som kan finnas hos oss alla och som gör det så spännande att tänka tillsammans kring det läsfrämjande uppdraget? Om allt som görs är bra, vad måste ändå, med bakgrund av ovanstående fokuseras eller prioriteras? Det är en resa som måste göras tillsammans och som måste formuleras och utvecklas av medarbetare på folkbiblioteken och i relation med andra samverkansparter. I detta behöver medarbetare på folkbiblioteken stöd och tid. Återigen framstår forskning som följer goda exempel som viktigt, men också aktionsforskning där professioner deltar och själva bidrar till utvecklandet av läsfrämjande praktiker riktat mot olika målgrupper.

Med stöd i forskning

Ordet forskning väcker även andra frågor gällande folkbibliotekens läsfrämjande uppdrag. Är det väsentligt att i högre grad veta varför vissa läsfrämjande insatser kan ses som grundade i tidigare forskning? Svaret på denna fråga är ett otvetydigt ja. Resultatet visar att medarbetare på folkbiblioteket axlar ett komplext och utmanande uppdrag. De läsfrämjande insatser som görs är många och spänner, indirekt, över ett stort kunskapsfält som också inkluderar tidigare forskning. På vilket sätt får bibliotekarier tillgång till sådan forskning som skulle kunna stödja och bekräfta dem i att vissa insatser som genomförs är viktiga och väsentliga av vissa skäl. Det handlar om att veta varför vissa insatser görs och på vilka sätt som de kan motiveras utifrån tidigare forskning. Resultatet visar på en tydlig potential gällande just detta. I resultatet framkommer exempelvis att många bibliotekarier beskriver språkutvecklande insatser. Inom detta område finns tillgång till en väsentlig del av tidigare forskning. Här möts logopedier, förskollärare och bibliotekarier. Dessa yrkesgrupper har

med sig kunskaper kring språkutveckling. Var möts dessa kunskaper, vem gör vad och hur relaterar det sammantaget till tidigare forskning? Andra frågor som kan ställas är vad blivande bibliotekarier får med sig för kunskaper om villkor för läs- och skrivutveckling och läsfrämjande samt på vilket sätt som de är vetenskapligt förankrade. Man kan också fråga sig på vilka sätt som olika professioner förbereds inför samarbete kring läsfrämjande på sina respektive grundutbildningar.

Vikten av kritisk textgranskning

Det finns också en aspekt av läsning som inte framträder i de beskrivna insatserna. Det gäller förmågan att granska texter kritiskt. Frågor som kritiskt utforskande av texter berör gäller vem eller vilka texten riktar sig till, vem man kan vara i texten och vem som är avsändare. Att utforska och kritiskt granska texter kan idag sägas vara viktigare än någonsin för att begripliggöra sin tillvaro, göra hållbara val och för att, enkelt uttryckt inte bli lurad. Sådant kritiskt textutforskande innebär också möjligheter för identitetsskapande. Detta då det egna kan jämföras med och relateras till större sammanhang och övervägas och reflekteras över.

Tillbaka till folkbibliotekens komplexa och så oerhört viktiga, uppdrag kring läsfrämjande, framstår det avslutningsvis som att det är väsentligt att bibehålla det som kan ses som kärnan: det demokratiska uppdraget och folkbibliotekets roll som central mötesplats. För detta behöver vi en kritisk blick. Vi behöver våga ifrågasätta normer och diskurser kring vad som uppfattas som läsfrämjande. Det handlar om hur man blir en sådan som läser och det handlar om litteraturens och konstens innehåll. Denna rapport avslutas nu med de ord som fanns med i dess början:

Konstens allmänna poäng är att få oss uppmärksamma. Eftersom konsten alltid på ett eller annat sätt *handlar om* livet, utgår den automatiskt från att livet är *vårt* en sådan uppmärksamhet.
(Ford, 2014)

Blanda målgrupper och skapa möten

Läsfrämjande – ett komplext uppdrag

Resurser – hur använda på bästa sätt?

Tillgång – och bearbetning

Vad måste fokuseras och prioriteras?

Vikten av kritisk textgranskning

Med stöd i forskning

Litteraturförteckning

- Asplund, Stig-Börje (2010). *Läsning som identitetsskapande handling: Gemenskapande och utbrytningsförsök i fordonspojkers litteratursamtal*. Karlstad: Karlstad universitet.
- Auer, Peter & Wei, Li (2007). Introduction: Multilingualism as a Problem? Monolingualism as a Problem? I Peter Auer & Li Wei, red: *Handbook of Multilingualism and Multilingual Communication*, s. 1-12. Berlin: Moutron de Gruyter.
- Barton, David & Hamilton, Mary (1998). *Local Literacies: Reading and Writing in One Community*. London: Routledge.
- Barton, David (2007). *Literacy: An Introduction to the Ecology of Written Language*. Malden, Oxford: Blackwell.
- Bokjuryn (2014) se <http://www.barnensbibliotek.se/bokjuryn>
- Carlsson, Ulla, red (2010). *Barn och unga i den digitala mediekulturen*. Göteborg: Göteborgs universitet, Nordicom.
- Chambers, Aidan (1995). *Böcker omkring oss: om läs-miljö*. Stockholm: Nordstedt.
- Danielsson, Kristina (2013). Multimodalt menings-skapande i klassrummet. I Åsa Wedin & Christina Hedman, red: *Flerspråkighet, Litteracitet och Multimodalitet*, s. 169-188. Lund: Studentlitteratur.
- Ekerwald, Carl-Göran (2006). *Läsa innantill och bli en annan: Om skönlitteraturens nytthet*. Stockholm: Karnevals förlag.
- Elbro, Carsten (2004). *Läsning och läsundervisning*. Stockholm: Liber.
- Fast, Carina (2007). *Sju barn lär sig läsa och skriva: familjeliv och populärkultur i möte med förskola och skola*. Uppsala: Uppsala Studies in Education 115.
- Ford, Richard (2014, 15 november). Dear Richard, kära Åsa. En mejlväxling om den sällsamma konsten att läsa och skriva. *Dagens Nyheter*, s. Kultur 10-11.
- Freire, Paulo (1970). *Pedagogy of the oppressed*. London: Penguin Books.
- Gadamer, Hans-Georg (1997). *Sanning och metod*. I urval. Göteborg: Daidalos.
- Gustavsson, Bernt (1991). *Bildningens väg. Tre bildningsideal i svensk arbetarrörelse 1880-1930*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Gustavsson, Bernt (1996). *Bildning i vår tid. Om bildningens möjligheter och villkor i det moderna samhället*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Gustavsson, Bernt (2009). *Utbildningens förändrade villkor. Nya perspektiv på kunskap, bildning och demokrati*. Stockholm: Liber.
- Hall, Kathy (2003). *Listening to Stephen read. Multiple Perspectives on Literacy*. Maidenhead, New York: Open University Press.
- Hansson, Joacim (1999). *Klassifikation, bibliotek och samhälle: en kritisk hermeneutisk studie av "Klassifikationssystem för svenska bibliotek"*. Borås: Valfrid.
- Hansson, Joacim (2012). *Folkets bibliotek? Texter i urval 1994-2012*. Lund: BTJ Förlag.
- Heath, Shirley Brice (1983). *Ways with Words: Language, Life and Work in Communities and Classrooms*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Janks, Hilary (2010). *Literacy and Power*. New York: Routledge.
- Jönsson, Karin (2007a). *Litteraturarbetets möjligheter. En studie av barns läsning i årskurs F-3*. Malmö Studies in Educational Sciences No 33. Malmö Högskola: Lärarutbildningen.
- Jönsson, Maria (2007b). *Spyflugan Astrid*. Stockholm: Bonnier Carlsén.
- Kulbrandstad Iversen, Lise (2006). Läs- och skrivpraxis framför datorskärmen. I Louise Bjar, red: *Det hänger på språket!* s. 271-294. Lund: Studentlitteratur.
- Kulturrådet (2014). *Nationella kulturpolitiska mål*. http://www.kulturradet.se/sv/om-kulturradet/kulturpolitiska_mal/ [hämtad 2014-11-23]
- Langer, Judith (1995). *Litterära föreställningsvärldar: litteraturundervisning och litterär förståelse*. Göteborg: Daidalos.
- Langer, Judith (2011). *Envisioning Literature: Literary Understanding and Literature Instruction*. New York: Teachers College Press.
- Liberg, Caroline & af Geijerstam, Åsa (2012). Ett brett perspektiv på läsning. I Skolverket. *Med fokus på*

- läsande. Analys av samstämmigheten mellan svenska styrdokument, ämnesprov i svenska och PIRLS 2011.* Stockholm: Skolverket.
- Luke, Alan & Freebody, Peter (1999). Further notes on the Four Resources Model. *Reading Online*. www.readingonline.org/research/lukefreebody.html [hämtad 2014-11-03]
- Lundberg, Ingvar (2010). *Läsningens psykologi och pedagogik*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Regionförbundet i Kalmar län (2014) Lässurr <http://www.rfkl.se/documents/regionbiblioteket/dokumentsamling/Informationsmaterial/lassurr.pdf> [hämtad 2014-11-03]
- Mediebarometern 2012 (2013). *Nordicom-Sveriges Mediebarometer 2012*. Göteborgs universitet: Nordicom.
- Medierådet (2010). *Ungar & Medier 2010*. Stockholm: Statens medieråd. <http://www.statensmedierad.se/Publikation/Unga--Medier-2010> [hämtad 2014-11-03]
- Molloy, Gunilla (2002). *Läraren, Litteraturen, Eleven: En studie om läsning av skönlitteratur på högstadiet*. Stockholm: Lärarhögskolan. Doktorsavhandling.
- Olin-Scheller, Christina (2006). *Mellan Dante och Big Brother. En studie om gymnasieelevers textvärldar*. Karlstad: Karlstads Universitet.
- Olin-Scheller, Christina (2008). *Såpor istället för Strindberg? Litteraturundervisning om gymnasieelevers textvärldar*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Palinscar Sullivan, Annemarie & Brown, L. Ann (1984). Reciprocal Teaching of Comprehension – Fostering and Comprehension – Monitoring Activities. *Cognition and Instruction* 1 (2), s. 117-175.
- Regeringens Proposition, 2013/14:3. *Läsa för livet*. Stockholm: Kulturdepartementet.
- Regeringskansliet (2014). PIAAC – en internationell undersökning av vuxnas kunskaper och färdigheter. www.regeringen.se hämtad 2014-11-03
- Ricoeur, Paul (1984): *Time and Narrative. Volume I*. Chicago: University of Chicago Press.
- Schmidt, Catarina (2013). *Att bli en sån som läser. Barns menings- och identitetsskapande genom texter*. Örebro Studies in Education 44.
- SFS, 2013:801 (svensk författningssamling) *Bibliotekslag*. Stockholm: Regeringskansliet.
- Skollagen (SFS 2010:800) med lagen om införande av skollagen (2010:801). Nordstedts Juridik: Stockholm.
- Skolverket (2007). *PIRLS 2006. Läsförmåga hos elever i årskurs 4 – i Sverige och världen*. (Rapport 305). Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2010a). *Rustad att möta framtiden? PISA 2009 om 15-åringars läsförståelse och kunskaper i matematik och naturvetenskap*. Sammanfattning av Rapport 352. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2010b). *Läroplan för förskolan: Lpfö 98. Reviderad 2010*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2012). *PIRLS 2011. Läsförmågan hos svenska elever i årskurs 4 i ett internationellt perspektiv*. (Rapport 381). Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2013). *PISA 2012. 15-åringars kunskaper i matematik, läsförståelse och naturvetenskap*. Stockholm: Skolverket.
- Skoog, Marianne (2012). *Skriftspråkande i förskoleklass och årskurs 1*. Örebro: Örebro Studies in Education 33.
- SOU 2012:65. *Läsandets kultur*. Slutbetänkande av Litteraturutredningen. Stockholm: Skolverket.
- Statistiska centralbyrån (2014). PIAAC, Vuxnas kunskaper och färdigheter. www.scb.se hämtad 2014-11-03
- Street, Brian (1984). *Literacy in theory and practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Svenska Uneskorådet (2006). *Unescos folkbiblioteks- och skolmanifest 1994*. Stockholm: Svenska Uneskorådet.
- Svensson, Ann-Katrin (2009). *Barnet, språket och miljö*. Lund: Studentlitteratur.
- TAKK (2014). Tecken som stöd. www.teckna.se hämtat 2014-11-04
- Westlund, Barbro (2013). *Att bedöma elevers läsförståelse. En jämförelse mellan svenska och kanadensiska bedömningsdiskurser i grundskolans mellanår*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Zetterlund, Angela (1997). *Om folkbildningens roll i biblioteksvärlden idag. I Maj Klasson, red: Folkbildning och bibliotek? På spaning efter spår av folkbildning och livslångt lärande i biblioteksvärlden*, s. 26-47. Borås: Valfrid.

Bilaga 1 Projektfakta, Läsfrämjande sex sydlän

De sex sydlän/regioner som ingått i arbetet är Halland (projektägare), Jönköpings län, Blekinge län, Kronobergs län, Kalmar län samt Region Skåne.

Antal kommuner totalt är 77 och fördelar sig per län/region:

Halland	6
Jönköpings län	13
Blekinge län	5
Kronobergs län	8
Kalmarregionen	12
Skåne	33

Projektperiod 1 mars 2014 – 31 mars 2015.

Syfte

Att kartlägga, analysera och sprida exempel på läsfrämjande insatser från 2011-2013 för alla åldrar från de sex sydligaste länen/regionerna Kronobergs län (byter vid årsskiftet till Region Kronoberg), Blekinge län, Region Skåne, Jönköpings län, Region Halland och Kalmar län.

Mål

Efter projektperioden ska det finnas en kartläggning/dokumentation av läsfrämjande insatser som relateras till folkbibliotekets uppdrag och teoretiska perspektiv på läsfrämjande.

Delmål

- Inledande diskussionsmöten med information och erfarenhetsutbyte anordnas av projektledaren i länen om bl.a. upplägg av projektet.
- Resultat samlas, analyseras och sprids till deltagande läns/regionbibliotek och via Sveriges Länsbibliotekarier och Kulturrådet.
- En spridningskonferens anordnas i februari 2015.
- En grund för framtida utbildningsinsatser för bibliotekspersonal, utgående från resultaten, tas fram.

Målgrupper

Direkt: Ansvariga vid biblioteken i de sex länen/regionerna som arbetar med läsfrämjande metoder för barn, unga och vuxna.

Indirekt: Kommuner som ämnar starta läsfrämjande verksamhet (bibliotekarier, lärare och folkbildning) och ansvariga politiker.

Projektets organisation

Styrgrupp

Maria Ehrenberg, (projektägare) regionbibliotekarie, Region Halland

Katinka Borg, länsbibliotekarie, Länsbibliotek Jönköping

Kristina Hedberg, regionbibliotekarie, Biblioteksutveckling Blekinge Kronoberg

Kristina Elding, funktionsansvarig för bibliotek, Region Skåne

Christer Bergqvist, regionbibliotekarie, Regionförbundet i Kalmar län

Arbetsgrupp

Maria Ehde-Andersson, utvecklare, Region Halland

Anna Persson, utvecklare, Länsbibliotek Jönköping

Karin Orht, utvecklare, Region Skåne

Therese Emilsson, verksamhetsutvecklare, Biblioteksutveckling Blekinge Kronoberg

Lisa Lundqvist, utvecklare, Regionbibliotek Kalmar

Anlitad forskare: Catarina Schmidt, fil. dr i pedagogik

Projektledare/koordinator: Ann Wiklund (Ann Wiklund Konsult)

Bilaga 2 Informationsbrev

Informationsbrev utskick via läns-/regionbiblioteken till kommunbiblioteken i de sex länen/regionerna:

Läsfrämjande insatser i sex sydlän, en förstudie

Förstudien täcker Skåne, Halland, Jönköping, Kalmar, Kronoberg och Blekinge.

Första steget är en enkät som nu skickas ut till samtliga folkbibliotek i regionerna. Enkäten kommer att finnas tillgänglig via enkätverktyget Survey Monkey under perioden 15 april-1 juni.

Syftet med enkäten är att inventera de läsfrämjande insatser ni genomfört mellan 2011-13. Med läsfrämjande insatser avses medvetna och riktade insatser utformade för att motivera och stödja läsande i alla åldrar, för fritid, arbete och studier. De ska ha ett planerat syfte.

Insatserna kan vara en del av bibliotekets vardagliga ordinarie verksamhet alternativt ingå i ett projekt med finansiering utifrån. De kan ha genomförts i bibliotekens egen regi eller i samverkan med ytterligare en eller fler aktörer.

Denna inventering fokuserar text i alla genrer och i olika medieformer, både text som egen uttrycksform och text tillsammans med exempelvis film och bild. Vi är angelägna om att få exempel på läsfrämjande insatser för alla åldrar och för särskilda målgrupper som till exempel personer med andra modersmål än svenska, personer med funktionshinder.

Vi ber dig att direkt i enkäten beskriva insatser som genomförts på ditt folkbibliotek. I de fall då det finns fler än tio insatser att beskriva ber vi dig att göra ett urval.

Basera de beskrivna insatserna på dessa två kriterier:

- Insatsen har varit riktad till en specifik målgrupp och med ett planerat syfte
- Insatsen har pågått regelbundet och över en tid på minst ca tre månader eller varit en sammanhängande insats som till exempel en veckas lägerverksamhet.

I denna enkät besvarar du frågor om en läsfrämjande insats i taget. Har du sex insatser att beskriva fyller du alltså endast i sex avdelningar i enkäten. Har du tio insatser beskriver du dessa och om det finns fler gör du alltså ett urval. Vi ber dig fylla i enkäten så noggrant som möjligt. Det går att spara svar och återvända till enkäten för att komplettera och fortsätta.

Det insamlade materialet kommer att ligga till grund för en analys och diskussion om folkbibliotekens läsfrämjande insatser ur olika frågeställningar. Ansvarig för denna analys och rapport kommer att vara Catarina Schmidt, fil dr. i pedagogik vid Högskolan i Jönköping. Obs att förstudiens syfte inte är utvärdering. Det samlade materialet och rapporten ska bidra till kunskap som kan användas för folkbibliotekens fortsatta arbete.

Frågor som rör enkätens innehåll kan du ställa per mail eller telefon till Ann Wiklund, som är koordinator för arbetet.

Tack för din medverkan!

April 2014

Ann Wiklund, koordinator

ann.wiklund@telia.com

076-776168

Bilaga 3 Enkäten Läsfrämjande insatser i sex sydlän

Enkätutskick och svar

För enkäten användes webbverktyget Survey Monkey. Information om projektet och insamlingen av material gavs dels via utskick från respektive läns- och regionbibliotek och dels direkt vid de workshops som genomfördes med folkbiblioteken under mars/april.

Enkäten skickades ut direkt via e-post till uppgiftslämnare vid folkbiblioteken i samtliga kommuner. Biblioteken hade möjlighet att själva föreslå uppgiftslämnare inför utskicket av enkäten. I de fall annan uppgiftslämnare inte föreslogs, skickades enkäten till bibliotekschefen. De större kommunerna och de som så begärde, fick enkäten skickad till flera personer i samma bibliotekssystem. Enkäten var öppen under maj månad. Projektledaren var kontaktperson vid frågor eller problem i samband med ifyllande av enkäten.

Totalt skickades 163 enkäter ut i de 77 kommunerna. 89 fullständiga svar (dvs svar med minst en beskriven insats) lämnades. I genomsnitt har varje uppgiftslämnare beskrivit fem läsfrämjande insatser. Totalt har 478 läsfrämjande insatser beskrivits.

Fråga 3 samt fråga 10 innehöll valbara alternativa svar. Frågorna i övrigt besvarades i öppna fält.

Enkätfrågor och inledande instruktion

Ni kan beskriva upp till 10 exempel på läsfrämjande insatser för alla åldrar. Varje insats beskrivs för sig och inleds med samma frågor om kontaktuppgift, typ av insats och målgrupp och avslutas med plats för reflektioner och övriga uppgifter ni vill lämna. Kriterier för hur ni väljer insatser att beskriva finns på informationssidan här ovan.

Vi behöver kunna kontakta uppgiftslämnare om något svar kan behöva förtydligas. Personnamn kommer inte att publiceras. Vi ber er svara så tydligt som möjligt genom att beskriva direkt i enkäten. Det finns gott om plats i textrutorna.

Det går att spara och återvända till enkäten vid senare tillfälle. Enkäten är kopplad till epostadresserna i utskicket.

För att spara och kunna återvända till enkäten: Klicka "Nästa" längst ned på aktuell sida. För att avsluta och skicka in: Gå till sidan för insats 10, längst ned.

På denna sida (förstasidan) lämnar ni obligatoriska uppgifter om län, kommun för samtliga de insatser ni väljer att beskriva i enkäten. Varje ny insats/sida inleds sedan med särskild kontaktuppgift.

Enkätfrågor (varje insats beskrivs för sig med ny frågeomgång)

1. Ange vem som kan kontaktas för insatsen.
2. Ange vilken typ av insats det gäller samt språk, t.ex. bokcirkel, sagostund på arabiska.
3. Ange målgrupp för insatsen (valbara alternativ, flera alternativ kan väljas: barn under 5 år, barn 6-12 år, unga 12-, unga vuxna, vuxna, seniorer, personer med annat språk än svenska, personer med funktionshinder). Ange även målgruppen så specifikt som möjligt, t.ex. lärarpersonal, omsorgspersonal, föräldrar...
4. Vilket var syftet med insatsen? Beskriv i högst tre meningar.
5. Ange ungefär hur många som har deltagit i insatsen.
6. Ange vilka som varit ansvariga för genomförandet (t.ex. bibliotekarie med ansvarsområde/funktion, särskild del av verksamheten som t.ex. bokbuss, filial) samt om insatsen skett i samverkan med annan aktör och i så fall vilken (t.ex. studieförbund, BVC, läns/regionbibliotek, etc.).
7. Ange när, över hur lång tid samt med vilken regelbundenhet som insatsen pågått.
8. Beskriv vilken eller vilka slags texter/medier eller annan input som använts i den läsfrämjande insatsen.
9. Beskriv konkret hur ni gått tillväga.
Riktlinjer och styrdokument, vilka?
Egen kompetensutveckling, t.ex. kurs, utbildning, konferens
Tidigare forskning ni tagit del av
Ett upplevt behov eller en brist
Annat
11. Har insatsen utvärderats på något sätt och vad framkom då? Beskriv med egna ord.
12. Egna uppfattningar/tankar kring insatsen som ni också vill beskriva.
13. Övriga kommentarer och reflektioner.

Läsfrämjande – så aktuellt, så behövt!

Folkbiblioteken har i alla tider arbetat för att främja litteratur och läsning. Metoder och innehåll har däremot skiftat. Vilka aktiviteter gör vi idag? Vilka målgrupper vänder vi oss till? Hur mycket tid lägger vi på läsfrämjande aktiviteter? Och vilken grund har vi för vårt arbete? Stödjer vi oss på styrdokument och forskning eller gör vi det vi alltid brukar göra? Vilka samarbetar vi med?

Dessa frågor lyfter forskaren Catarina Schmidt i denna undersökning som också är en inventering över läsfrämjande aktiviteter hos folkbiblioteken i Sveriges sex södra län/regioner. Rapporten är tänkt att fylla många funktioner; att både vara inspirationskälla och fungera som reflektions- och diskussionsunderlag för framtida prioriteringar.

www.regionhalland.se

www.kulturradet.se